

Technická univerzita v Liberci

Hospodářská fakulta

Studijní program: N 6202 Hospodářská politika a správa

Studijní obor: Pojišťovnictví

Možnosti krytí nových rizik na globálním trhu a jejich vliv na český pojistný trh

**Possibilities of covering new liabilities in a global market and
their influence on the Czech insurance market**

DP-HF-KPO-2009-25

ELIŠKA KUBÁSKOVÁ

Vedoucí práce: Ing. Radek Moc, Ph.D., Česká pojišťovna a. s.

Konzultant: doc. Ing. Eva Ducháčková, CSc., Katedra pojišťovnictví

Počet stran: 97

Počet příloh: 2

Datum odevzdání: 22. května 2009

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 - školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

V Liberci, 22. 5. 2009

Bc. Eliška Kubásková

Poděkování

Děkuji Ing. Radku Mocovi, Ph.D., za hodnotné rady a odborné vedení během tvorby této diplomové práce.

Anotace

Tato práce se zabývá krytím nových rizik na globálním pojistném trhu a jejich vlivem na český pojistný trh.

V první části je krátce popsáno riziko v pojišťovnictví jako takové a jsou zde vyjmenována nová rizika, která se v posledním desetiletí na trhu objevila.

V dalších kapitolách jsou blíže popsána rizika, o kterých se v současnosti nejvíce mluví nebo jsou považována za nejzávažnější. Nejrozsáhlejší kapitolu tvoří terorismus a riziko s ním spojené, protože právě toto riziko se stalo po 11. září 2001 nejdiskutovanějším. Následují rizika metropolí, rizika plynoucí ze změny klimatu a riziko jaderné.

Poslední část této diplomové práce je věnována projevu těchto rizik na území České republiky a jejich vlivu na domácí pojistný trh. U jednotlivých rizik je uvedeno, zda se s nimi lze vůbec setkat a pokud ano, jaký je přístup trhu a pojišťoven k jejich krytí.

Klíčová slova

jaderné riziko	pojistné plnění
klimatické změny	pojistný trh
kritéria pojistitelnosti	pojišťovací pool
majetkové pojištění	pojišťovna
metropole	riziko
odpovědnostní pojištění	škody
pojistitel	terorismus
pojistitelnost	teroristické útoky
pojistná událost	zajistitel
pojistné	zajišťovna

Annotation

This dissertation deals with possibilities of covering new risks in a global insurance market and their influence on the Czech insurance market.

In the first part, there is described the risk in insurance by itself and there are listed new risks discovered on the market in the last decade.

In the next section there are specified perils which are talked very often nowadays or they are regarded as the most serious. Most extensive chapter is formed by terrorism and the risk connected with this, because just this peril has been considered as the most discussed one after September 11, 2001. Megarisks in megacities, climate change risks and nuclear risks are following.

The last part of this work deals with manifestation of these perils in the Czech Republic and their influence on the Czech insurance market. This chapter describes their occurrence and attitude to their cover.

Key words

climatic changes

damages, claims

insurability

insurability criteria

insurance benefit

insurance company

insurance event

insurance market

insurance pool

insurer

liability insurance

megacity

nuclear risk

premium

property insurance

reinsurance company

reinsurer

risk, peril

terrorism

terrorist attack

Obsah

Seznam tabulek	11
Seznam obrázků	12
1 Úvod	13
2 Riziko	15
2.1 Riziko v pojišťovnictví.....	15
2.1.1 Dělení rizik.....	16
2.2 Nová rizika na globálním trhu.....	17
2.2.1 Geopolitická rizika.....	17
2.2.2 Rizika životního prostředí.....	17
2.2.3 Ekonomická (finanční) rizika.....	18
2.2.4 Sociální rizika.....	18
2.2.5 Technologická rizika.....	18
3 Terorismus a riziko s ním spojené	19
3.1 Terorismus jako pojem.....	19
3.2 Pojistitelnost teroristického rizika.....	20
3.2.1 Pojistitelnost před 11. září 2001.....	20
3.2.2 Pojistitelnost po 11. září 2001.....	22
3.3 Útok na Světové obchodní centrum jako pojistná událost a ztráty s ním spojené....	24
3.3.1 Útoky na WTC a jejich důsledky.....	26
3.3.2 Spory kolem pojištění WTC.....	27
3.3.3 Ztráty z 11. září 2001.....	28
3.4 Další významné teroristické útoky.....	30
3.4.1 Série teroristických útoků na madridských nádražích.....	30
3.4.2 Teroristické útoky v Londýně v roce 2005.....	31
3.5 Možnosti krytí rizika terorismu.....	32
3.5.1 Rozdělení rizika terorismu mezi jednotlivé subjekty.....	33
3.5.2 Formy vládních zásahů na trhu pojištění teroristických rizik.....	33
3.5.2.1 Nepřímé zásahy vlády do řešení finančního krytí terorismu.....	34
3.5.2.2 Přímé zásahy vlády do řešení finančního krytí terorismu.....	34
3.5.3 Komerční pojištění teroristického rizika.....	36

3.5.4	Zajištění rizika terorismu.....	36
3.5.5	Teroristické pooly.....	38
3.6	Pojistné programy proti riziku terorismu ve světě	40
3.6.1	Spojené státy americké – TRIA.....	41
3.6.2	Rakousko – The Austrian Terrorpool.....	43
3.6.3	Španělsko – Consorcio (CCS).....	44
3.6.4	Velká Británie – Pool Re.....	46
3.6.5	Francie – GAREAT.....	48
4	Rizika metropolí	51
4.1	Pojem metropole.....	51
4.2	Metropole – nový trend	53
4.3	Rizika a příležitosti pro pojišťovny	53
4.3.1	Přírodní rizika ohrožující metropole.....	55
4.3.2	Infrastrukturální a technologická rizika.....	55
4.3.3	Rizika sociální a politická	56
4.3.4	Příležitosti pro pojišťovnictví.....	57
4.4	Zahrnutí rizik metropolí do jednotlivých pojistných odvětví.....	58
4.4.1	Životní, nemocenské a komerční úrazové pojištění	58
4.4.2	Pojištění majetku	59
4.4.3	Pojištění odpovědnosti za škodu	62
4.5	Risk index přírodních rizik ohrožujících metropole.....	63
5	Změny klimatu a rizika z něj plynoucí.....	65
5.1	Klimatické změny a přírodní pohromy.....	66
5.1.1	Zdravotní rizika	69
5.2	Krytí klimatických změn pojištěním	69
5.2.1	Majetková pojištění	71
5.2.2	Odpovědnostní pojištění.....	71
5.3	Nové příležitosti na trhu	72
5.3.1	Pojištění motorových vozidel.....	73
5.3.2	Pojištění „zelených“ staveb	73
6	Jaderné riziko	75
6.1	Jaderné pooly.....	75

6.1.1	Činnost poolů.....	76
6.2	Jaderné pooly ve světě.....	78
7	Vliv nových rizik na český pojistný trh	80
7.1	Terorismus.....	80
7.2	Rizika metropolí	82
7.3	Klimatické změny.....	83
7.4	Jaderné riziko.....	86
7.4.1	Český jaderný pojišťovací pool.....	86
7.4.1.1	Vznik Českého jaderného pojišťovacího poolu.....	86
7.4.1.2	Členské pojišťovny Poolu	87
7.4.1.3	Odpovědnostní pojištění nabízená Poolem	88
7.4.1.4	Majetková pojištění nabízená v současnosti Poolem	89
8	Závěr	90
9	Seznam použité literatury	92
10	Seznam příloh	95

Seznam použitých zkratk a symbolů

AIG	American International Group
CCR	Caisse Centrale de Réassurance
CCS.....	Consortio de Compensación de Seguros
č.	číslo
ČAP	Česká asociace pojišťoven
ČR.....	Česká republika
HDP	hrubý domácí produkt
JE	jaderná elektrárna
Kč	korun českých
km ²	kilometr čtvereční
mil.....	milión
mld.....	miliarda
NAIC	National Association of Insurance Commissioners
NY	New York
obr.....	obrázek
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
OSN	Organizace spojených národů
PAYD	pay-as-you-drive
poj.	pojištění
PTFC.....	Property Tax and Compensation Fund
Re.....	Reinsurance
SASRIA	South African Special Risks Insurance Association
Sb.	sbírka
TRIA.....	Terrorism Risk Insurance Act
USA	United States of America
USD	United State Dollar
VB.....	Velká Británie
vyd.	vydání
WTC	World Trade Center

Seznam tabulek

Tabulka 1	<i>Specifická řešení rizika terorismu v různých zemích (před 11. září 2001)</i>	22
Tabulka 2	<i>Dva nejhorší teroristické činy podle velikosti pojištěných majetkových ztrát v mil. USD indexovaných k roku 2008</i>	25
Tabulka 3	<i>Velikost ztrát způsobených útoky na WTC v miliardách dolarů</i>	30
Tabulka 4	<i>Útoky na madridské metro 11. března 2004</i>	31
Tabulka 5	<i>Globální teroristické pojistné pooly</i>	40
Tabulka 6	<i>Podíl konkrétních mimořádných rizik na celkových ztrátách vyplacených CCS v období let 1987 - 2003</i>	45
Tabulka 7	<i>Jednotlivé úrovně limitů a spoluúčast v GAREATu</i>	50
Tabulka 8	<i>Seznam 20 metropolí seřazených podle počtu obyvatel</i>	52
Tabulka 9	<i>Metropole s nejvyšším risk indexem podle zajišťovny Munich Re (pro rok 2003)</i>	64
Tabulka 10	<i>Národní jaderné pooly v Evropě</i>	78
Tabulka 11	<i>Pět největších českých měst podle počtu obyvatel</i>	83
Tabulka 12	<i>Likvidace pojistných událostí způsobených vichřicí Kyrill (stav k 30. 4. 2007)</i>	84
Tabulka 13	<i>Likvidace pojistných událostí způsobených vichřicí Emma (stav k 31. 5. 2008)</i>	85

Poznámka:

Pokud není pod tabulkou uveden zdroj, jedná se o zpracování vlastní.

Seznam obrázků

Obrázek 1	<i>Dělení rizika</i>	16
Obrázek 2	<i>Deset největších pojištěných škod na globálním pojistném trhu v období 1970 až 2008 v mld. USD indexovaných k roku 2008</i>	26
Obrázek 3	<i>Rozdělení ztrát z 11. září 2001 podle druhu pojištění</i>	29
Obrázek 4	<i>Zajištění</i>	38
Obrázek 5	<i>Pojišťovací pool</i>	39
Obrázek 6	<i>Seřazení deseti hurikánů s dosud nejvyššími škodami v mld. USD</i>	67
Obrázek 7	<i>Počet přírodních katastrof v letech 1980 – 2008 a trend v růstu počtu katastrof</i>	68
Obrázek 8	<i>Celkové ztráty a pojištěné ztráty způsobené přírodními katastrofami z let 1980 – 2008</i>	69

Poznámka:

Pokud není pod obrázkem uveden zdroj, jedná se o zpracování vlastní.

1 Úvod

Díky rozvoji lidské společnosti a jejím nedokonalostem se objevila řada nových rizik, která společnost ohrožují a v budoucnu ohrožovat nadále budou. Často jsou to rizika, u kterých je velmi obtížné odhadnout velikost možných škod a to proto, že z nich ještě nenastala pojistná událost. U jiných rizik se zase může objevit nový, neočekávaný rozměr vzniklých škod. Všechna tato rizika ovlivňují život každého člověka, společnosti či státu. Některá z nich mají dokonce i celosvětový dopad.

Cílem této práce je charakterizovat nejvýznamnější a nejdiskutovanější rizika současnosti. Práce se snaží popsat tato rizika, určit oblasti a státy, kterých se týkají a přiblížit možnosti krytí těchto rizik komerčním pojistným trhem či případně nastítnit spoluúčast státu na krytí. V závěru je nastíněno to, jestli se nová rizika zmiňovaná v práci týkají i českého pojistného trhu, případně jak se s nimi náš domácí trh vypořádal.

Prvním rizikem, které je charakterizováno je riziko terorismu, které výrazně vstoupilo do popředí po útocích na Světové obchodní centrum z roku 2001 a stalo se tak na určitou dobu tématem mnoha diskuzí. Zmíněny jsou tři největší teroristické události posledních let, a to série teroristických útoků na madridské nádraží z roku 2004, teroristické útoky z Londýna z roku 2005 a především již zmíněný útok na WTC. Práce se snaží nastítnit situaci pojistitelnosti proti terorismu před a po útocích a možnosti krytí terorismu pojištěním a zajištěním v současné době.

Druhým významným rizikem jsou rizika metropolí, která se také stávají novým trendem spolu s rozrůstáním měst, globální urbanizací a migrací lidí z vesnic do měst. Právě tento trend znamená nejen nová rizika, ale také s tím související příležitosti, kterých mohou pojišťovny využít. Proto jsou popisována jak rizika, která se mohou v metropolích vyskytovat, tak i pojistná odvětví, která mohou právě tato vzniklá rizika krýt.

V současné době se již většina odborníků shodla na tom, že dochází ke klimatickým změnám, díky kterým se zhoršují následky některých rizik, ale zároveň vznikají i další nová rizika, která jsou spojená především s globálním oteplováním. Z tohoto důvodu je další část věnována právě rizikům plynoucím ze změny klimatu. Jsou zde vyjmenována

rizika, která mohou takto vzniknout a také pojištění, která mohou tato rizika alespoň částečně zahrnovat. Zmíněny jsou i nové produkty, které souvisí se zmírněním klimatických změn, tedy s ochranou životního prostředí.

Čtvrtým zmíněným rizikem je jaderné riziko, které vzniklo spolu s výstavbou prvních jaderných zařízení. Díky tomu, že si lidé uvědomují ohromné riziko související s jaderným výbuchem, který může zasáhnout třeba i celý kontinent, začal se jím pojistný trh intenzivně zabývat.

V závěrečné části práce je popsán vliv všech těchto rizik na domácí pojistný trh. Největší důraz je kladen na riziko jaderné, tedy na riziko, kterým je Česká republika ohrožena v současnosti nejvíce.

2 Riziko

Lidská společnost je neustále ovlivňována působením mnoha nahodilých sil a nepředvídatelných událostí. Tyto skutečnosti vyplývají jednak z působení přírodních činitelů (jevů), ale také ze samotné lidské společnosti, zvláště pak z její nedokonalosti. Jejich dopady mohou být pozitivní nebo negativní. Pod pojmem přírodní jevy si lze představit například působení živelních sil nebo choroby. Z nedokonalostí lidské společnosti vyplývají například havárie, krádeže nebo úrazy.

Díky rozvoji lidské společnosti dochází ke zvyšování životní úrovně, ale také k neustálému růstu nebezpečí. Z tohoto důvodu je nutné stále více předvídat a eliminovat možná nebezpečí a jejich negativní důsledky. [2]

2.1 Riziko v pojišťovnictví

Slovo riziko znamená nejistotu, která může člověka v budoucnosti ohrozit a následně i přivést do horší situace, než v jaké se momentálně nachází. Riziko je úzce spojeno s nejednoznačností výsledků ekonomických jevů a procesů. Je chápáno jako možnost vzniku událostí odlišných od původního záměru s určitou objektivní pravděpodobností, kterou lze dopředu odhadnout.

Existuje celá řada definic rizika. V následujícím výčtu jsou uvedeny alespoň některé z nich:

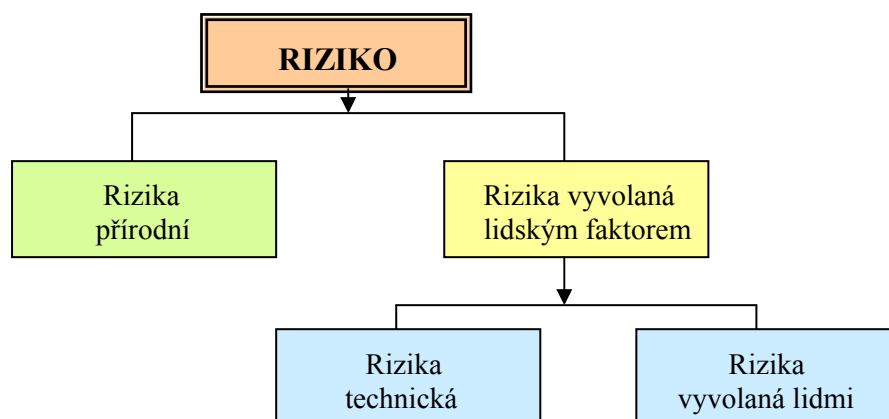
- Riziko je možnost vzniku nešťastné události.
- Riziko je kombinace nebezpečí.
- Riziko je nepředvídatelnost – tendence k tomu, že se skutečné následky mohou lišit od předpovídaných následků.
- Riziko je nejistota, co se týče škody.
- Riziko je možnost vzniku škody.

Z pohledu na předešlé definice je zřejmé, že mají všechny několik společných znaků. Je to jednak základní myšlenka nejistoty, ale také náznak toho, že existuje různá výše nebo stupeň rizika. To, že se používá slov jako „možnost“ nebo „nepředvídatelnost“, znamená určitou míru kolísavosti, co se týče následků této nejistoty.

Podle zákona č. 37/2003 Sb. O pojistné smlouvě, je pojem „riziko“ chápán jako míra pravděpodobnosti vzniku pojistné události vyvolané pojistným nebezpečím.

2.1.1 Dělení rizik

Podle příčiny vzniku je možné rizika členit na přírodní a vyvolaná lidským faktorem. Rizika způsobená lidským faktorem je možné dále dělit na rizika technická (protože technické prostředky jsou dílem lidské činnosti) a vyvolaná lidmi (obrázek 1). [2]

Obrázek 1 Dělení rizika

Zdroj: DUCHÁČKOVÁ, E. *Principy pojištění a pojišťovnictví*. 1. vyd. Praha: Ekopress, 2003. ISBN 80-86119-67-X.

Většina nových rizik ovlivňujících pojistný a zajistný trh patří do kategorie rizik vyvolaných lidským faktorem. To je způsobeno technologickým pokrokem a postupující globalizací. Právě vznik těchto nových rizik znamená pro trh jednak hrozbu, se kterou se musí vypořádat a také novou příležitost, kterou může využít ve svůj prospěch.

2.2 Nová rizika na globálním trhu

V důsledku masivního rozvoje lidské společnosti v několika posledních desítkách let se na globálním pojistném trhu objevila celá řada nových rizik. Podle Světového ekonomického centra mezi ně lze zařadit geopolitická rizika (terorismus), rizika životního prostředí (změny klimatu, globální oteplování), rizika ekonomická, sociální (pandemie, civilizační choroby) a technologická (nanotechnologie¹, genetické inženýrství). [16]

2.2.1 Geopolitická rizika

Do geopolitických rizik patří především riziko terorismu, což se po 11. září 2001 stalo jedním z nejdiskutovanějších témat a proto se mu i tato práce bude v následující kapitole důkladně věnovat. V současné době se terorismem zabývají různé mezinárodní instituce, které řeší nejen to, jak terorismu předcházet, ale i to, jak řešit případné škody, které jeho následkem mohou vzniknout.

Dále se do této kategorie řadí riziko vzniku mezistátních či občanských válek, mezinárodní zločin a korupce, rozšíření zbraní hromadného ničení, případně také rozšíření nukleárních zbraní nebo nestabilita na Středním Východě.

2.2.2 Rizika životního prostředí

Pod pojmem rizika životního prostředí si lze představit různá klimatická rizika, jako jsou například hurikány, tornáda nebo povodně a záplavy. V posledních letech se objevují čím dál tím častěji i klimatické anomálie, jako jsou příliš horká léta nebo nadměrné množství srážek.

¹ Označení nanotechnologie zahrnuje prakticky všechny technologie, které pracují s částicemi, jejichž velikost se měří v nanometrech, neboli miliontinách milimetru (tzn. 10^{-9} m) a blíží se tedy rozměrům molekul či atomů. Nanotechnologie nacházejí široké uplatnění od elektroniky po medicínu.

2.2.3 Ekonomická (finanční) rizika

Ekonomická rizika zahrnují stoupající ceny ropy a zemního plynu, příkrý pokles hodnoty amerického dolaru a podobně. Jde zde především o nebezpečí možné ekonomické krize způsobené těmito riziky.

2.2.4 Sociální rizika

Mezi sociální rizika řadíme šíření pandemií ze zvířat na lidi spojené s vysokou úmrtností, šíření chronických nemocí v rozvinutém světě a infekčních nemocí ve světě rozvojovém. V důsledku globalizace je šíření nemocí neustále rychlejší a zároveň je mnohem těžší zastavit postup pandemií a nemocí po celém světě.

2.2.5 Technologická rizika

Poslední skupinou jsou rizika technologická. Se vznikem nanotechnologií vzniklo i nové riziko, vyplývající z jejich používání. Do této skupiny je možné zařadit i rizika spojená s genetickým inženýrstvím.

3 Terorismus a riziko s ním spojené

Teroristické útoky ze září 2001 se různými způsoby dotkly každého člověka a zapsaly se tak do dějin lidské společnosti. Mimo jiné se také staly do té doby nejdražší pojistnou katastrofou. Tyto události v podstatě změnily pohled na ztráty, které pojistný trh očekává v budoucnosti. Ze strachu z dalších velkých teroristických útoků většina pojišťoven a zajišťoven drasticky omezila krytí teroristických rizik, pozměnila podmínky svých pojistných smluv a zvýšila pojistné.

Při pohledu na historii mezinárodních teroristických aktů spáchaných během posledních třiceti let bylo zjištěno, že terorismus nebyl před rokem 2001 neznámým rizikem. Rostoucí krutost útoků, zvláště během 90. let dvacátého století, byla zdrojem zvyšujících se obav. Ničivý potenciál teroristů a naléhavost radikální změny v řízení rizik terorismu byly z velké části před útoky na Spojené státy americké podceňovány.

Útoky na Světové obchodní centrum ze září 2001 znamenaly příchod nové formy terorismu, pro kterou je charakteristický mimořádný rozměr ztrát, mezinárodní povaha a širší geografický rozsah. Útoky znamenaly pojistnou škodu odhadovanou na více než 30 miliard amerických dolarů, a staly se nejdražší zaznamenanou pojistnou událostí způsobenou terorismem v historii pojišťovnictví. Terorismus se tak stal celosvětovým problémem, proti kterému není chráněn žádný stát.

3.1 Terorismus jako pojem

Je velice těžké terorismus jednoznačně definovat. Důležité je rozlišit terorismus od jiných forem násilí, jako jsou vandalismus, povstání nebo války. Definic existuje celá řada. V této práci budou za všechny ocitovány definice od dvou významných evropských společností. Jednou z nich je světoznámá švýcarská zajišťovna Swiss Re, která terorismus definuje takto:

„Terorismus znamená hrozbu či akt násilí, který může být škodlivý pro lidský život, hmotný i nehmotný majetek nebo infrastrukturu, s úmyslem ovlivnit vládu či

veřejnost nějakého státu a vyvolat tak strach v celé populaci nebo alespoň v její části.“ [16]

Druhou definicí je definice Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD). Definice vypadá následovně:

Teroristický útok je:

- *akt využívající sílu či násilí k tomu, aby způsobil těžká ublížení na zdraví, hmotném i nehmotném majetku;*
- *nebo hrozba způsobující vážné škody.*

Teroristický útok je spáchán:

- *s úmyslem ovlivnit či destabilizovat vládu či veřejnost a vyvolat pocit strachu a nejistoty v celé populaci nebo alespoň v její části;*
- *na podporu politických, náboženských, etnických, ideologických či jiných cílů.*
[D]

Z pohledu obětí je terorismus chápán jako pečlivě a tajně plánovaný ilegální akt násilí proti existujícím politickým a sociálním strukturám, které šokují veřejnost nejvíce.

Rozdíl od běžného násilného zločinu je v tom, že terorismus neskrývá svůj záměr ovlivnit veřejnost. Útok slouží k tomu, aby vyvolal strach a nejistotu ve společnosti, proti které byl namířen. Teroristické násilí nikdy není spontánní, ale vždy je to výsledek důkladného a cíleného plánování.

3.2 Pojistitelnost teroristického rizika

3.2.1 Pojistitelnost před 11. září 2001

Pojem „teror“ byl poprvé použit během Francouzské revoluce na konci osmnáctého století.

Už v osmdesátých letech dvacátého století ministerstvo zahraničí Spojených států zaznamenalo přes 30 000 teroristických útoků po celém světě, včetně ničivého zřícení letu 103 nad skotským městem Lockerbie. Útok z 21. září 1988, kde všech 259 pasažérů a posádka na palubě Boeingu 747 zemřelo společně s 11 obyvateli města Lockerbie, je považován za rozhodující okamžik v historii mezinárodního terorismu. Novým zlomovým bodem se stal útok na Světové obchodní centrum, Pentagon a zřízení letu United Airlines 93 u Shanksville.

Není to poprvé v historii pojišťovnictví, kdy se o pojistitelnosti teroristického rizika pochybovalo. Nicméně diskuse předcházející 11. září 2001 měly tendenci nesoustředit se na samotnou pojistitelnost teroristického rizika, ale spíše na jejich technické krytí.

Před útoky na WTC bylo riziko terorismu většinou zahrnuto v pojistných smlouvách v rámci protipožárních pojistek. Tyto pojistky poskytovaly náhradu škody způsobené ohněm či výbuchem z jakékoliv příčiny (kromě války). Pouze některé státy si byly vědomy nevyzpytatelnosti teroristických útoků a to většinou až poté, co se o krutosti a závažnosti útoků přesvědčily „na vlastní kůži“. Ze států OECD to byly pouze Španělsko a Velká Británie, které připustili, že maximální ochrana proti riziku terorismu nemůže být dosažena pouze soukromým pojistným a zajištěním trhem. Z mimoevropských států se touto problematikou zabývaly také Izrael a Jihoafrická republika. V tabulce 1 jsou uvedena řešení pojistitelnosti rizik spojených s teroristickými útoky ve výše zmíněných zemích.

Především odvětví pojištění majetku a odpovědnosti se v této době často sjednávalo jako all riskové², které krylo všechna rizika související s daným pojištěným objektem, a terorismus v něm byl tedy zahrnut automaticky, pokud nebyl explicitně vyloučen. Jen zřídka kdy bylo pojistiteli zařazeno do výluk z pojistného krytí. Pokud však pojistitelé sjednávali pojištění formou vyjmenovaných rizik³, ve kterých v té době opomínaný terorismus většinou vyjmenován nebyl, vyhnuli se po útocích na WTC závažnějším finančním potíží.

² Pojištění All Risks (anglický model) je pojištěním proti všem rizikům kryjící všechna rizika související s daným pojištěným objektem, v rámci pojištění jsou však uplatněny výluky z pojistného krytí.

³ Pojištění pro vyjmenovaná rizika (německý model), sdružené pojištění, kryje jen několik vyjmenovaných rizik – např. pojištění FLEXA, které kryje riziko požáru, úderu blesku, výbuchu, nárazu nebo pádu letadla.

Tabulka 1 *Specifická řešení rizika terorismu v různých zemích (před 11. září 2001)*

Stát	Poskytovatel pojištění	Informace
Španělsko	<i>Consortio</i>	CCS (<i>Consortio de Compensación de Seguros</i>) začalo fungovat v roce 1990. Spadá pod španělské ministerstvo ekonomiky, konkrétně pod Generální ředitelství pojišťovnictví a penzijních fondů. CCS je státní pojišťovací zařízení, které zaručuje krytí mimořádných rizik jako jsou zemětřesení, sopečný výbuch, záplavy, bouře, terorismus a civilní nepokoje.
Velká Británie	<i>Pool Re</i>	<i>Pool Reinsurance</i> vznikl v roce 1993 jako reakce na řadu teroristických událostí (směřujících na Londýn a okolí) souvisejících se situací v Severním Irsku v 90. letech. Britská vláda se zde chová jako „zajišťovatel poslední instance“.
Jižní Afrika	<i>SASRIA</i>	<i>Sasria (South African Special Risks Insurance Association)</i> byla založena v roce 1979. Tato státní instituce poskytuje dobrovolné pojištění politických rizik (terorismus, výtržnosti a nepokoje s politickými cíly, stávký atd.).
Izrael	<i>PTCF</i>	Od roku 1961 zde existuje <i>PTFC (Property Tax and Compensation Fund)</i> , který poskytuje náhradu za škody na majetku způsobené politicky motivovaných válek (kam patří i terorismus).

3.2.2 Pojistitelnost po 11. září 2001

Prvopojistitelé a zajistitelé byli po tomto datu náhle postaveni před nový rozměr teroristického rizika a byli tak přinuceni zareagovat přijetím různých opatření. Některá z nich byla pouze dočasná, zatímco jiná obstála i v delším časovém horizontu. Současným úkolem pojišťovacích subjektů na trhu se tedy stala snaha vypořádat se s novým rozměrem „starého“ rizika terorismu, snaha, aby bylo pojištění tohoto rizika alespoň částečně dostupné a také zvážení výluk v pojištění terorismu či změn ve financování.

Po útocích na New York se na pojistném trhu zvedla poptávka po pojistné ochraně proti tomuto typu hrozby. Současně však pojišťovny přehodnocovaly svůj postoj k přebírání

rizika. Poučeny z nastalé situace omezily nabídku pojistného krytí, aby se tím vyvarovaly tohoto nezávládnutelného rizika v budoucnosti. Zároveň musela být přezkoumána kritéria pojistitelnosti rizik, která pojistitel využívá k tomu, aby mohl vymezit hranice pojistitelnosti jednotlivých rizik a následně se rozhodnout, zda převezme tato rizika do pojištění či nikoli. Mezi kritéria pojistitelnosti patří:

- *Odhadnutelnost rizika* - pravděpodobnost ztrát musí být měřitelná, aby bylo možné vypočítat velikost potřebného pojistného a možný rozsah pojistných událostí.
- *Nahodilost pojistných událostí* - čas, ve kterém dojde k pojistné události musí být nepředvídatelný (předem nejistý) a tato událost musí být nezávislá na vůli pojištěného.
- *Kritérium velikosti* - proto, aby bylo riziko pojistitelné, musí být komerční pojišťovny schopny vybírat pojistné úměrné krytému riziku. Pojistné musí být přiměřené jak pro pojistitele, který bude posuzovat, zda je nabízené pojištění ziskové, tak pro pojištěné, aby pro ně bylo dostupné a úměrné jejich představě o riziku.
- *Jednoznačnost rizika* – pojištěné riziko nemůže být s jinými druhy rizika zaměnitelné, musí být jednoznačně popsitelné a musí být prokazatelné, že došlo k realizaci právě daného rizika.
- *Nezávislost rizik* – jednotlivá rizika musí být vzájemně nezávislá. [2]

Pokud riziko nespĺňuje některé z těchto kritérií, je zpravidla považováno za nepojistitelné a proto nemusí být soukromým pojištěním kryto. Pokud se pojistitelé i přes to rozhodnou takovéto riziko pojistit, bude velikost pojistného u takového pojištění výrazně vyšší, bude úměrně vysoké přijímanému riziku.

Jediným kritériem, které je v případě terorismu splněno, je nahodilost pojistných událostí. Ačkoli teroristé neútočí náhodně, ale své akce plánují a předem pečlivě promýšlejí, pro jejich oběti náhodné jsou.

Zbylá kritéria terorismu už nespĺňuje. Vzhledem k tomu, že dat a statistik z minulých let je nedostatek, je velmi obtížné vyčíslit pravděpodobnost případných ztrát. Tím je porušeno kritérium odhadnutelnosti rizik. Ani kvantifikace teroristického rizika není snadno proveditelná. V současné době si nikdo neodvážá odhadnout velikost rizika a nelze tedy ani stanovit, do jaké výšky by se případné škody mohly vyšplhat. Z tohoto důvodu je pro soukromé pojistitele možnost pojistitelnosti těchto rizik prakticky nemožná, jelikož by s největší pravděpodobností nebyli schopni dané riziko unést.

Ani kritérium jednoznačnosti u rizika terorismu neplatí. Terorismus může být lehce zaměnitelný například s válkou nebo vandalismem. Jednoznačně ho popsat je velmi obtížné, skoro až nemožné. A konečně ani nezávislosti není dosaženo, díky úzké provázanosti teroristických útoků po celém světě.

3.3 Útok na Světové obchodní centrum jako pojistná událost a ztráty s ním spojené

Jak již bylo zmíněno, útoky z 11. září 2001 jsou na pojistném trhu považovány za zlomovou událost, protože ovlivnily hospodaření pojišťoven na celém světě. Dalo by se říct, že dějiny globálního pojistného trhu se nyní dělí na dvě části - období před útokem na WTC a období následující po této události. Toto datum je zmiňováno snad ve všech publikacích, které hovoří o vývoji pojistného trhu a o nových rizicích.

Z tabulky 2 je patrné, že ztráty z 11. září 2001 jsou několikanásobně vyšší oproti ostatním teroristickým činům, a to nejen při porovnání majetkových ztrát, ale i podle počtu mrtvých.

Tabulka 2 *Dva nejhorší teroristické činy podle velikosti pojištěných majetkových ztrát v mil. USD indexovaných k roku 2008*

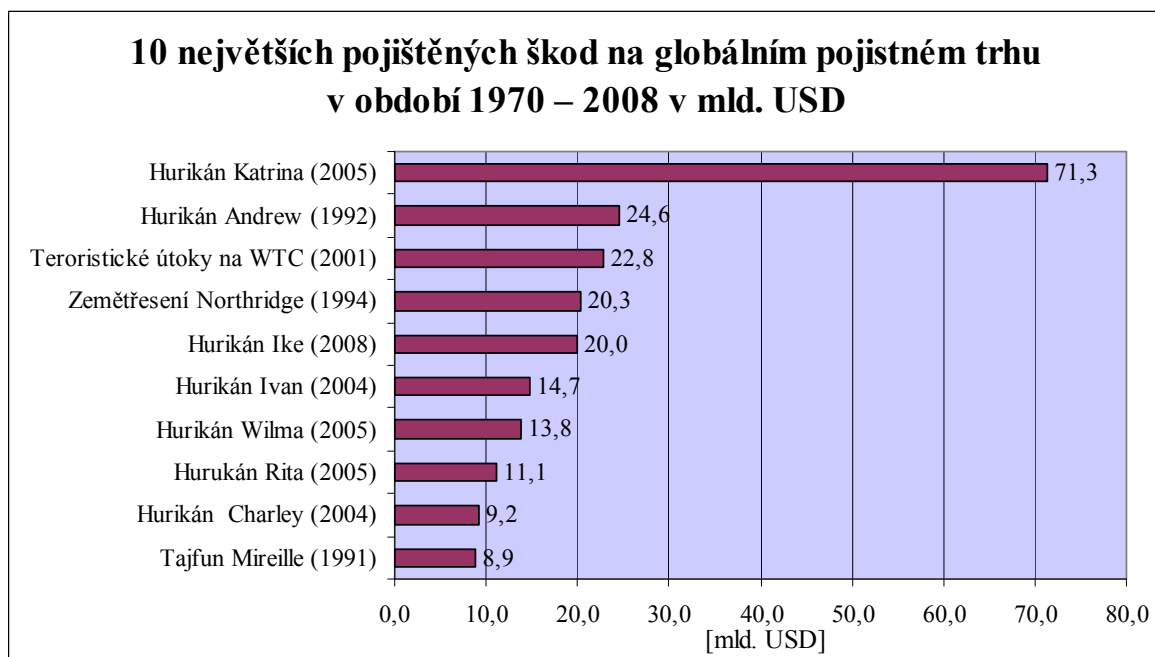
	Datum	Stát a místo	Událost	Pojištěné majetkové ztráty (*)	Počet mrtvých
1	11. 9. 2001	USA - NY City, Washington D.C.	Unesená letadla namířená na WTC a Pentagon	22 855	2 976
2	24. 4. 1993	VB - Londýn	Odpálení bomby ve finanční čtvrti	1 074	1
3	15. 6. 1996	VB - Manchester	Odpálení bomby v automobilu blízko nákupního střediska	881	0
4	26. 2. 1993	USA - NY City	Exploze bomby v garážích WTC	858	6
5	10. 4. 1992	VB - Londýn	Výbuch bomby ve finanční čtvrti	715	3
6	24. 7. 2001	Srí Lanka - Colombo Intl. letiště	Zničení několika letadel (vojenská a civilní)	471	20
7	9. 2. 1996	VB - Londýn	Odpálení bomby v docích	306	2
8	19. 4. 1995	USA - Oklahoma City	Nákladní automobil s bombou narazil do vládní budovy	171	166
9	21. 12. 1988	Skotsko - Lockerbie	PanAm Boeing 747 explodoval	163	270
10	12. 9. 1970	Jordánsko - Zerqa	Odpálení unesených švýcarských letadel	150	0
11	11. 3. 2004	Španělsko - Madrid, Atocha	Bombový útok na vlaky	139	192

Zdroj: Insurance Information Institute [online]. [cit. 2009-02-23]. Dostupný z WWW: <<http://www.iii.org/media/facts/statsbyissue/terrorism/>>.

(*) Pojištěný majetek zde zahrnuje tělesná zranění a ztráty na letadlech.

Teroristické útoky na WTC jsou „teroristickou“ pojistnou událostí s dosud nejvyššími škodami. To potvrzuje také obrázek 2, v němž je v grafu seřazeno deset největších pojištěných škod na globálním pojistném trhu v období 1970 až 2008. Je zajímavé, že se

v tomto výčtu kromě newyorských útoků nevyskytuje žádný další teroristický útok. Tento útok měl tak katastrofální následky například proto, jaký cíl si teroristé vybrali. WTC bylo sídlem mnoha nadnárodních společností a jeho zničení tak ovlivnilo mnoho firem, jejichž finanční škody vyrostly do ohromných čísel.

Obrázek 2 Deset největších pojištěných škod na globálním pojistném trhu v období 1970 až 2008 v mld. USD indexovaných k roku 2008

Insurance Information Institute [online]. [cit. 2009-02-23]. Dostupný z WWW: <<http://www.iii.org/media/facts/statsbyissue/catastrophesglobal/>>.

3.3.1 Útoky na WTC a jejich důsledky

Útoky z 11. září 2001 byly sérií koordinovaných teroristických útoků ve Spojených státech amerických. Čtyři unesená letadla při nich narazila do několika významných budov. Dvě z letadel narazila do Světového obchodního centra (tzv. „dvojčat“) v New Yorku a způsobila tak jejich zřícení. Třetí letadlo narazilo do Pentagonu, sídla Ministerstva obrany Spojených států amerických ve Washingtonu. A čtvrté letadlo se po souboji pasažérů letadla s únosci zřítilo do neobydlené oblasti Pensylvánie. Jeho původní cíl byl však jiný. Nejspíše mělo namířeno na Bílý dům či Kapitol, sídlo amerického parlamentu. Teroristé připravili o život více než 3000 lidí.

Krátce po útocích se objevily obavy některých pojišťoven, které se obávaly velkého finančního zatížení. V reakci na zprávy o útocích prudce klesla hodnota akcií pojišťovacích gigantů, jako jsou například Generali, Allianz, Munich Re či Swiss Re.

Pojištění dvojčat nebylo dostatečné. Pojištěna byla ve skutečnosti jen jedna z budov, a to z toho důvodu, že nikdo nepředpokládal zničení obou budov současně anebo krátce po sobě. Pojišťovny měly v případě škody vyplatit stavitelům věže 1,5 miliardy dolarů, což je částka jen o něco vyšší, než byly náklady na postavení centra. Těsně před pádem dvojčat byla pojistná částka navýšena na 3,55 mld. USD na jednu pojistnou událost. Ani to však nebylo dostatečné, protože jen odvoz betonu, železa a ostatního znehodnoceného materiálu z prostoru, kde dřív budovy stály, stálo přes 7 miliard dolarů.

3.3.2 Spory kolem pojištění WTC

Larry Silverstein, nájemce WTC měl sjednané pojištění hned u několika pojistitelů současně. Již jeden měsíc po zničení obou věží se začal soudně přit o to, kolik mu bude z jeho pojistek vyplaceno. Požadoval dvojnásobné pojistné plnění, protože dvě unesená letadla, která narazila do věží, podle jeho názoru znamenala dva útoky a tedy dvě pojistné události. Oproti tomu právníci pojišťoven tvrdili, že unesená letadla byla pouze zbraněmi teroristů a výše pojistného plnění není závislá na počtu zbraní použitých při útoku.

V únoru 2002 Silverstein Properties dosáhli dohody se dvěma pojistiteli (Ace Bermuda a XL Insurance) z dvaadvaceti, u kterých měli majetek pojištěn. Ace a XL byli jedinými pojišťovnami, které měli v pojistných podmínkách konkrétně definovanou pojistnou událost jako: *„škody, které lze přičíst přímo nebo nepřímou jedné příčině nebo jedné sérii podobných příčin. Všechny takové ztráty budou sečteny dohromady a ... budou považovány za jednu pojistnou událost bez ohledu na čas, ve kterém se staly.“* [10]

V roce 2004 byly sestaveny dvě soudní poroty, které měly rozhodnout spor s ostatními pojistiteli. Výsledkem jejich jednání bylo rozhodnutí o tom, že:

- 10 pojistitelů (kam patří Swiss Re a Lloyd's of London) je odpovědných jen za jednu pojistnou událost díky omezením, která vyplývají z pojistných smluv;

- dalších 9 pojistitelů (např. St. Paul Travelers) musí vyplatit pojistná plnění za dvě pojistné události, protože jejich pojistné podmínky jsou ohledně omezení nejasné.

Dalším problémem sporu bylo to, že p. Silverstein si pronajal Twin Towers pouze šest týdnů před útoky a jeho smlouva o pronájmu byla v té době jen předběžná.

Celý spor byl ukončen až po šesti letech, v roce 2007, stáhnutím všech žalob a dohodou obou stran o vypořádání nároků. V rámci pojistného plnění tedy nakonec sedm pojišťovacích ústavů (Travelers Companies, Zurich American Insurance Company, Allianz Global Risk Insurance Company, Swiss Re, Employers Insurance Company of Wausau, Industrial Risk Insurers a Royal Indemnity Company) vyplatilo navíc dvě miliardy dolarů.

Od pádu věží se ještě před dohodou v rámci pojistného plnění vyplatilo přibližně 2,55 miliardy dolarů. Dvě miliardy, o kterých se hovoří v dohodě, je částka navíc. [8], [15]

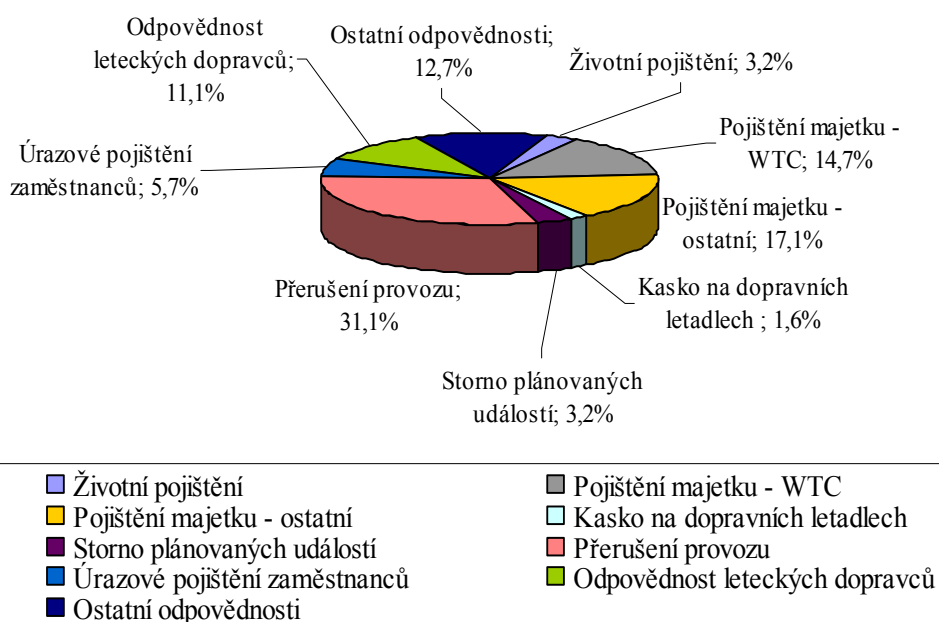
3.3.3 Ztráty z 11. září 2001

Útoky z 11. září 2001 ukázaly, jak velmi podstatnou roli v poskytování finančního zabezpečení hraje pojištění, které chrání jak lidi samotné, tak jejich majetek.

Odhad celkových pojištěných ztrát byl v květnu 2007 vyčíslen na 35,9 miliardy dolarů. Okolo dvou třetin z těchto ztrát bylo vyplaceno zajišťovateli. Tato celková částka zahrnuje jak pojištění majetku, tak i životní pojištění, pojištění odpovědnosti za škodu a pojištění přerušení provozu.

Z obrázku 3 je zřejmé, který druh pojištění měl největší podíl na úhradách vzniklých finančních ztrátách. Nejvíce finančních prostředků pojišťovny vyplatily v rámci pojištění pro přerušení provozu a pojištění majetku jiného, než byl majetek WTC. Za povšimnutí stojí fakt, že částky vyplacené jako pojistné plnění týkající se majetku Světového obchodního centra byly nižší, než částky týkající se majetku, který nebyl vlastnictvím Světového obchodního centra.

Rozdělení ztrát z 11. 9. 2001 podle druhu pojištění

Obrázek 3 Rozdělení ztrát z 11. září 2001 podle druhu pojištění

Zdroj: Insurance Information Institute [online]. [cit. 2009-02-23]. Dostupný z WWW: <<http://www.iii.org/media/facts/statsbyissue/terrorism/>>.

Vzhledem k tomu, že největší podíly na celkové sumě finančních prostředků měly částky vyplácené z pojistných smluv týkajících se pojištění přerušeni provozu a pojištění odpovědnostních, neustále narůstají nároky na pojistná plnění. Celková částka tedy stále není uzavřená. Stejně tak i počet obětí stále narůstá. To je způsobeno tím, že kolem trosk budov Světového obchodního centra se zvedl jedovatý prach (obsahující azbest, rtuť, dioxin atd.), který lidé z okolí po dlouhou dobu vdechovali a dnes kvůli tomu umírají na různá nádorová a plicní onemocnění.

V tabulce 3 jsou uvedeny konkrétní hodnoty náhrad škod způsobených útoky na WTC současně s podílem, který mají na celkové částce vyplácené pojišťovacími institucemi.

Tabulka 3 Velikost ztrát způsobených útoky na WTC v miliardách dolarů

Druh pojištění	Velikost v %	USD (v mld.)
Přerušení provozu	31,1%	11,2
Pojištění majetku - ostatní	17,1%	6,1
Pojištění majetku - WTC	14,7%	5,2
Ostatní odpovědnosti	12,7%	4,6
Odpovědnost leteckých dopravců	11,1%	4,0
Úrazové pojištění zaměstnanců	5,7%	2,0
Životní pojištění	3,2%	1,1
Storno plánovaných událostí	3,2%	1,1
Kasko na dopravních letadlech	1,6%	0,6

Zdroj: Insurance Information Institute [online]. [cit. 2009-02-23]. Dostupný z WWW: <<http://www.iii.org/media/facts/statsbyissue/terrorism/>>.

3.4 Další významné teroristické útoky

Teroristé v posledních letech napadli i další města. Dne 11. března 2004 se staly terčem vlaky v Madridu a o rok později, 7. července 2005, zaútočili na londýnskou městskou dopravu.

3.4.1 Série teroristických útoků na madridských nádražích

Španělský Madrid se stal cílem teroristických útoků 11. března 2004. Krátce po půl osmé, během ranní dopravní špičky, explodovaly bomby ve vlacích na nádraží Atocha a v dalších dvou stanicích. Celkem vybuchlo během několika málo minut deset bomb a další tři byly zneškodněny policií. Nálože (deset kilogramů dynamitu v batohu) byly odpáleny na dálku pomocí mobilních telefonů. Španělsko tak zažilo nejhorší teroristický útok v dějinách.

Při útocích zemřelo 191 lidí a přes 1840 lidí bylo zraněno. Poslední, stodevadesátá druhá oběť zemřela v nemocnici 30. března. Po několika dnech po útoku zemřeli i teroristé. Aby unikli zatčení spáchali sebevraždu vyhozením se do vzduchu. Zahynul však i agent zvláštní

jednotky. Počet obětí útoku je opravdu vysoký i ve srovnání s ostatními teroristickými činy, což lze poznat i z tabulky 2.

Tento útok je zajímavý i určitou shodou čísel s útoky na WTC. Teroristé udeřili v Madridu přesně 911 dní po 11. září 2001.

Podle Consocia se celková velikost škod způsobených útoky na metro vyšplhala na 45 milionů eur. Podle tabulky 4 je zřejmé, že největší podíl na tomto čísle mají smrt a trvalá invalidita. To je způsobeno tím že útoky byly namířené především proti obyvatelům, ve kterých měly vyvolat strach.

Tabulka 4 *Útoky na madridské metro 11. března 2004*

	Počet	Velikost náhrady škody v eurech (2007)	%
<i>Úmrtí</i>	192	19 757 091	43,7
<i>Trvalá invalidita</i>	966	22 568 786	49,9
<i>Budovy</i>	29	2 693 348	6,0
<i>Kanceláře</i>	1	67	0,0
<i>Obchody</i>	9	7 682	0,0
<i>Dopravní prostředky</i>	13	22 203	0,0
<i>Civilní stavby</i>	1	141 356	0,3
<i>Celkem</i>	1211	45 190 534	100

Zdroj: Consorcio de Compensación de Seguros [online]. [cit. 2009-04-18]. Dostupný z WWW: <http://www.consorseguros.es/web/guest/ad_re_ere>.

3.4.2 Teroristické útoky v Londýně v roce 2005

Dne 7. července 2005 zaútočili teroristé na Londýn. Sérií koordinovaných sebevražedných teroristických útoků provedli v londýnských dopravních prostředcích během ranní dopravní špičky. Britskou metropolí otrásl celkem čtyři exploze způsobené odpálením podomácku vyrobených bomb, kdy tři z nich explodovaly v metru v rozmezí asi 50 vteřin a jedna v dvoupatrovém autobusu přímo ve středu města.

Útoky si vyžádaly celkem 52 mrtvých (a 4 životy sebevražděných atentátníků) a na 700 zraněných.

O další útoky se teroristé pokusili hned 21. července 2005, opět mělo být odpáleno několik náloží v městské hromadné dopravě. Útoky se však nakonec nevydařily. Tentokrát se atentátníkům nepovedlo bomby odpálit, explodovaly pouze roznětky, ale nikoli vlastní nálože, zraněn byl pouze jeden člověk.

3.5 Možnosti krytí rizika terorismu

Stejně důležitá jako prevence a opatření na zmírnění škod je také příprava vhodné formy kompenzace. Protože současné teroristické útoky mohou mít značně oslabující účinky na společenské a ekonomické aktivity, je nutné zabezpečit kontinuitu ekonomického a společenského rozvoje.

V mnohých vyspělých státech se pojištění ukázalo jako velmi efektivní nástroj řízení ekonomických, společenských a politických rizik prostřednictvím jejich diverzifikace a rozdělování. Pojištění, realizované komerčními pojišťovnami, však není jedinou možnou formou mechanismu kompenzace. Po útocích z 11. září 2001 komerční pojišťovny a zajišťovny pokrývaly víc než polovinu celkových vyplacených náhrad, přičemž pojistné škody přesáhly 20 mld. USD.

Útoky z 11. září 2001 změnilý celkový pohled na hrozbu terorismu a odhalily určité pochybnosti o schopnostech soukromého komerčního pojistného a zajištěního trhu ocenit a absorbovat rozsáhlá teroristická rizika v budoucnosti. Po útocích došlo na globálním trhu pojištění teroristických rizik k značnému úbytku zdrojů a v mnohých zemích došlo k vyzvání vlády na poskytnutí garancí pro trh s tímto druhem pojištění.

Ukázalo se tedy, že soukromé pojištění a zajištění je pro tak ohromné riziko, jakým je terorismus, nedostačující. Trh proto musel identifikovat nedostatky a najít řešení této situace, aby při případných dalších teroristických útocích, které by mohly být ještě

katastrofálnější než ty ze září 2001, nedošlo k neschopnosti institucí vyplácet pojistná plnění. [3]

3.5.1 Rozdělení rizika terorismu mezi jednotlivé subjekty

Nejdříve bylo důležité rozhodnout, kdo má náhrady škod způsobené terorismem hradit a jak by mělo být riziko rozdělené mezi jednotlivé subjekty (pojišťovny, zajišťovny, velcí investoři na kapitálovém trhu, stát).

I několik let po útocích na WTC zůstává velmi kontroverzní otázkou úloha vlády při finančním krytí ztrát z teroristických útoků. V některých státech se pojistný trh marně snaží přimět vládu k podpoře pojišťovacích a zajišťovacích institucí, zatímco v jiných státech se řeší příliš velká a možná až nezdravá vládní zainteresovanost ve finanční podpoře. [3]

3.5.2 Formy vládních zásahů na trhu pojištění teroristických rizik

V dnešní době není žádný stát ochráněn před teroristy. Různá je pouze míra rizika a rozsah jakým tyto rizika ovlivňují pojistné trhy, v závislosti na stupni vládních zásahů.

Správně zvolený systém kompenzace a prevence při teroristických rizicích může mít vliv nejen na velikost způsobených škod, ale i na pravděpodobnost výskytu tohoto rizika. Úlohou takovýchto opatření je nejen minimalizovat negativní dopady případných útoků, ale také jejich snaha těmto útokům předcházet.

Kompenzace důsledků takovýchto útoků jsou otázkou národní bezpečnosti. Na základě toho se dá říct, že vláda by se měla podílet na národním pojišťovacím programu, jehož úlohou je krýt ekonomické škody, způsobené v důsledku teroristických útoků, jako součást politiky národní bezpečnosti. Vlády jednotlivých států proto hledají způsoby, jakými by se dala překonat propast mezi motivací soukromého sektoru pojišťovat teroristická rizika a zájmy národní bezpečnosti. Míra účasti vlády na trhu pojištění teroristických rizik závisí na velikosti možných dopadů na pojistný trh.

Největším problémem pojišťování teroristických rizik je omezenost dostupných finančních zdrojů, určování tohoto rizika a jeho možný výskyt. Po útocích na WTC došlo k výraznému úbytku zajistných kapacit, což mělo za následek rozvrat celosvětového trhu pojištění těchto rizik. Dnes už je situace na trhu lepší, protože došlo jak ke zvýšení zdrojů, tak ke snížení cen (to je způsobeno především delším časovým odstupem od útoku). Riziko, že kapacity soukromých pojišťoven a zajišťoven budou opět vyčerpané teroristickými útoky, však stále existuje.

Konkrétní zásahy vlády při řešení otázky finančního krytí ztrát z teroristických útoků lze rozdělit na zásahy přímé a nepřímé. [3]

3.5.2.1 Nepřímé zásahy vlády do řešení finančního krytí terorismu

Nepřímé zásahy lze charakterizovat jako systém opatření namířený na nastartování soukromých pojistných i ostatních trhů. Řešení soukromého sektoru tedy vláda nenahrazuje a nedoplňuje, ale pokouší se jej revitalizovat. Jako příklad nepřímého zásahu vlády lze uvést fiskální opatření státu, regulační opatření zaměřené na zvýšení kapitálu a rezerv pojišťovacích ústavů zabývajících se pojišťováním katastrofických rizik a podobně.

Schopnost těchto opatření motivovat pojistný trh pro přijímání teroristických rizik je stále omezená, protože není možné vyřešit nejistotu, která s tímto rizikem velmi úzce souvisí. Pojistitelnost je značně ztížena i tím, že většina důležitých informací, týkajících se možné hrozby teroristických útoků, podléhá kvůli bezpečnosti přísnému utajení. Proto je pro pojišťovny a zajišťovny těžké předem odhadnout riziko a jeho výskyt. Nepřímá opatření proto nejspíš v budoucnu nebudou schopna zabránit zvyšování pojistného. [3]

3.5.2.2 Přímé zásahy vlády do řešení finančního krytí terorismu

Úkolem přímých vládních zásahů je zvýšit dostupnost pojištění teroristických rizik. Tyto zásahy se zaměřují na zvyšování kapacity a řešení nejistoty při hodnocení rizik. V tomto případě na sebe vláda přebírá část rizika a vykonává tak pojistnou funkci. Soukromé pojišťovny jsou zodpovědné za prodej pojistných smluv, za výplatu pojistných plnění a další funkce na trhu.

Tento způsob zásahů má několik forem. První je ta, kde vláda působí jako primární pojišťovatel a přebírá tak na sebe veškeré pojistné funkce (určení krytí, stanovení ceny a současně je na něj přeneseno všechno riziko). Tuto formu využívá například Izrael.

Jinou formou je účast vlády jako zajišťovatele poslední instance. Zde vláda zajišťuje pojistnou ochranu při nejvyšších stupních rizika, zatím co pojišťovny a zajišťovny na pojistném trhu si ponechávají část a nebo celé riziko.

Třetím způsobem zásahů je funkce vlády jako věřitele poslední instance. Vláda tedy v takovémto případě může poskytnout půjčky pojišťovacím společnostem, pokud by potřebovaly dodatečnou likviditu při pojistné události. Pojišťovny často odmítají pojišťovat teroristická rizika kvůli obavě z budoucích finančních obtíží, které by mohly nastat, pokud by pojišťovny neměly přístup ke zdrojům na výplatu pojistných škod. Vláda v takovémto případě může pomoci překonat tyto obavy příslibem finančních prostředků v podobě půjčky. Věřitel poslední instance tedy slouží pouze na oživení trhu pojištění teroristických rizik. [3]

Vládní zásahy však mohou mít na pojišťovny i negativní důsledek. Těmi jsou klesající motivace k opatřením soukromého sektoru na snížení možných škod či horší přizpůsobování se soukromého trhu hrozbě teroristických rizik, což je klasickým příkladem principu morálního hazardu⁴.

Názor na úlohu státu na finančních kompenzacích škod způsobených terorismem je velice různorodý. Neexistuje shoda v otázce ideálního modelu, ani optimální intenzity vládních zásahů. Stejně tak nelze jednoznačně říct, zda jsou lepší přímé či nepřímé zásahy vlády. Kombinace forem krytí teroristický rizik i volba zásahu státu se liší v různých zemích podle míry rizika, které dané oblasti hrozí. Obecně tedy neexistuje žádné pevné pravidlo pro výběr formy krytí a volby zásahu vlády, které by se dalo aplikovat na všechny státy stejně. [4]

⁴ Morální hazard lze chápat jako změnu chování osob účastnících se pojištění vedoucí k získání co nejvyššího pojistného plnění z již uzavřené pojistné smlouvy. [1]

3.5.3 Komerční pojištění teroristického rizika

Před 11. září 2001, bylo krytí terorismu zahrnuto v pojistné smlouvě standardně jako součást balíčku. Terorismus byl tedy do této doby zahrnut automaticky do pojištění bezplatně. Bylo tomu tak proto, že komerční pojišťovny a celý pojistný trh považovaly možnost nastání škod z teroristických útoků ve většině oblastech západního světa za nepatrnou.

Po útocích na WTC 2001 musely pojišťovny přehodnotit riziko terorismu, a tak se stalo pojištění tohoto rizika na nějaký čas nedostupným. Zajišťovatelé už nechtěli přijímat do zajištění především smlouvy související s městskými oblastmi, protože si uvědomili, že právě tato místa jsou pro teroristy velice přitažlivá. Díky těmto problémům pojišťovny požádaly svoje kontrolní orgány o to, aby mohly teroristické útoky zahrnout do výluk z pojistných smluv.

Dnes, je pojištění terorismu obvykle nabízeno odděleně a to za cenu, která přiměřeně odráží současné riziko. Ztráty týkající se komerčních smluv, které lze přičíst aktu terorismu, jsou pojištěny soukromými pojišťovnami a především jsou často zajištěny vládou.

Teroristické útoky může krýt několik druhů pojištění. Je to například pojištění pro přerušení provozu, úrazové pojištění zaměstnanců ale i životní a nemocenské pojištění. Toto ale neplatí obecně, v různých státech mohou terorismus zahrnovat různá pojištění. I podmínky a ceny se liší. Přehled druhů pojištění a pojišťoven, které ho nabízejí, je uveden v příloze A.

3.5.4 Zajištění rizika terorismu

Již v osmdesátých a devadesátých letech minulého století, se významní mezinárodní zajišťovatelé, kteří byli nejvíce poznamenáni narůstající velikostí rizik, obávali možného nebezpečí obrovských ztrát, především z terorismu. Navrhnuo bylo několik změn, ale pouze některé z nich byly realizovány. Až po 11. září 2001 bylo všem pojišťovatelům a zajišťovatelům zcela jasné, že situace potřebuje rychlé a rázné řešení.

Některá prvotní opatření zajistného trhu byla zrušena či odložena, ale většina z nich byla nakonec přijata a uvedena v platnost. Mezi opatření a metody, které vstoupili v platnost, patří například:

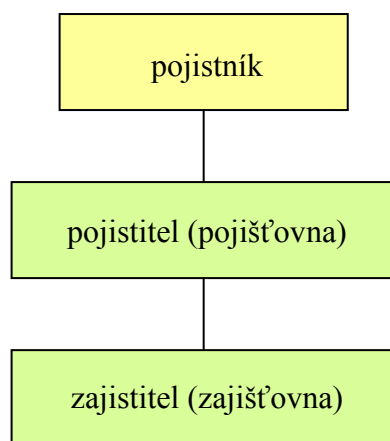
- zajistná kapacita nabízená na individuálním trhu byla zkoordinována s existujícím soukromými a státními prostředky;
- zajistná kapacita smluvních zajištění byla pro větší rizika omezena, například prostřednictvím výluk;
- kvůli usnadnění monitoringu jsou vyžadovány podrobnější informace, atd.

Obzvláště efektivním, avšak jednoduchým opatřením, je nový způsob postupování rizik, který zahrnuje riziko terorismu do proporcionálních zajistných smluv. Cílem je zabránit teroristickým ztrátám, aby výrazně přesáhly kapacity trhu. Toho se dá dosáhnout dvěma způsoby:

- limity danými na teroristické riziko, které jsou stanoveny podle běžné velikosti škod;
- přizpůsobováním kapacit aktuálnímu riziku teroristických ztrát.

Důvodem, proč se zajištění u rizika terorismu používá je to, že zajišťovny jsou schopny a ochotny převzít od pojišťoven i ty části rizik, které by mohly převýšit úhrnnou hodnotu přijatého pojistného a poté i celkové finanční možnosti pojistitele, a nikdo by je z těchto důvodů pojistit nechtěl. Toto si mohou zajišťovny dovolit především proto, že jsou většinou nadnárodními subjekty s ohromnými pojistnými kmeny a v jejich rámci se spoléhají na platnost zákona velkých čísel.

Zajištění zde funguje pouze na vztahu mezi pojistitelem a zajišťovnou. Pojistník tedy o zajištění svého rizika nemusí ani vědět. Obrázek 4 právě tyto vztahy v zajištění znázorňuje.

Obrázek 4 *Zajištění*

Zdroj: DUCHÁČKOVÁ, E. *Principy pojištění a pojišťovnictví*. 1. vyd. Praha: Ekopress, 2003. ISBN 80-86119-67-X.

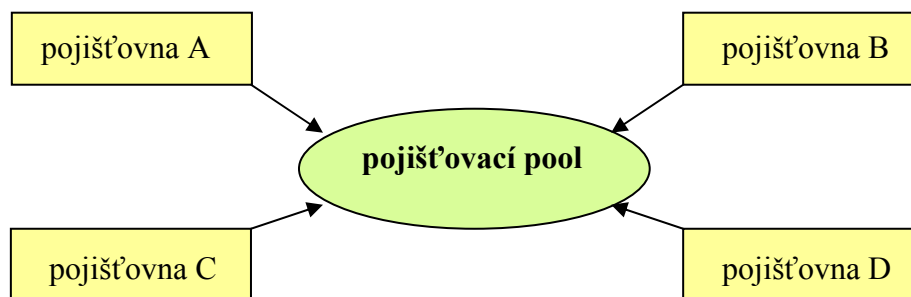
3.5.5 Teroristické pooly

Existuje několik přístupů k řešení otázky terorismu, například v USA je s vládní podporou poskytováno zajištění. V jiných státech je ale přístup jiný a vlády finančně podporují tzv. zajistné pooly.

Teroristické pojistné pooly jsou v podstatě hlavní částí zdrojů shromážděných od všech pojišťoven, za účelem rozložení rizika pro vyrovnání možných budoucích ztrát. Pojišťovny mají tendenci k vytváření pojistných poolů, které by se zabývaly krytím specifických rizik velkého rozsahu nebo nebezpečné povahy, mezi které patří i terorismus.

Princip je takový, že všichni členové poolu vkládají celé nebo část pojistného z pojistných smluv daného druhu do společného fondu. Členové se podílejí na celkových vzniklých škodách podle podílu, kterým přispěli do poolu, a ve stejném poměru se pak dělí i zisky, ztráty a administrativní náklady. Pojišťovací pooly vznikají především pro pojištění rizik s nízkou četností škod a velmi vysokým škodním potenciálem.

Na obrázku 5 je schéma znázorňující organizační strukturu poolu.

Obrázek 5 *Pojišťovací pool*

Zdroj: DUCHÁČKOVÁ, E. Principy pojištění a pojištnictví. 1. vyd. Praha: Ekopress, 2003. ISBN 80-86119-67-X.

Většina teroristických poolů poskytuje jak krytí majetku, tak i krytí pro případ přerušení provozu. Jednotlivé pojišťovny v takovémto případě platí jednu část nároků a vzájemné zajišťovací pooly platí další, větší část. Na oplátku za podílení se na finančních ztrátách, jiní členové poolu dostávají část pojistného od pojišťoven.

V případě, že je v poolu zainteresována i vláda, má za úkol oživit ztráty, jakmile se prostředky poolu vyčerpají. Nicméně vládní odpovědnost k teroristickým poolům bývá obvykle omezena.

Výhodou teroristických poolů je rozložení rizika mezi velký počet pojišťoven, které jsou členy poolu. Pooly jsou proto velmi účinnou cestou, jak se vypořádat s riziky, které lze jen obtížně vyčíslit. Ale na druhou stranu je stále nejasné, zda mohou pooly poskytnout adekvátní krytí proti těm největším teroristickým útokům. V tabulce 5 je uveden seznam nejvýznamnějších světových teroristických poolů. Z tabulky je také možné vyčíslit, zda je členství jednotlivých pojišťovacích subjektů v poolu povinné či nikoli.

Tabulka 5 *Globální teroristické pojistné pooly*

Státy	Program	Limit (v USD)	Povinný či volitelný
Austrálie	<i>Australian Reinsurance Pool Corporation</i>	7,6 mil.	Povinný
Belgie	<i>Terrorism Reinsurance & Insurance Pool</i>	1,5 mil.	Volitelný
Finsko	<i>Finnish Terrorism Pool</i>	NA	Volitelný
Francie	<i>Gareat</i>	Totální pojištění	Povinný
Holandsko	<i>Dutch Terrorism Risk Reinsurance Company</i>	90,9 mil.	Volitelný
Indie	<i>General Insurance Corporation</i>	66,4 mil.	Volitelný
Indonésie	<i>Indonesea Terrorism Pool</i>	4,5 mil.	Volitelný
Izrael	<i>Israeli Terrorism Pool</i>	20 mil.	Povinný
Jižní Afrika	<i>Special Risk Insurance Association</i>	79 mil.	Volitelný
Malajsie	<i>Malaysian Terrorism Facility</i>	NA	Volitelný
Namibie	<i>National Special Risks Insurance Association</i>	4 mil.	Volitelný
Německo	<i>Extremus</i>	2,4 mil.	Volitelný
Rakousko	<i>Terrorpool Austria</i>	6,1 mil.	Volitelný
Rusko	<i>Russian Antiterrorism Insurance Pool</i>	32,76 mil.	Volitelný
Srí Lanka	<i>Sri Lankan Terrorism Fund</i>	500 tisíc	Volitelný
Španělsko	<i>Consortio de Compensacion de Seguros</i>	Totální pojištění	Povinný
Velká Británie	<i>Pool Re</i>	Totální pojištění	Volitelný

Zdroj: *Terrorism Risk Briefing [online]. Risk Management Solutions, Inc., 2008 [cit. 2009-02-09].*

Dostupný z WWW: <<http://www.rms.com>>.

3.6 Pojistné programy proti riziku terorismu ve světě

Po zkušenostech některých pojistných trhů s terorismem a vysokými škodami, které způsobuje, byly pojistitelé nuceni vyloučit riziko terorismu ze svých pojistných smluv. Začaly si uvědomovat, jaké následky by mohl mít fakt, že trh bude zasažen nějakým dalším útokem katastrofických rozměrů. Kvůli obavám z budoucích ztrát se některé státy rozhodly vytvořit pojistné programy proti riziku terorismu.

Pokud chtěly státy udržet pojistitelnost teroristického rizika, musely se za něj zaručit. V některých státech jsou tedy pojistné programy provozovány s účastí vlády, je tomu tak například ve Francii (GAREAT), Německu (EXTREMUS) či Velké Británii (Pool Re).

Jiné trhy na nový rozměr rizika reagovaly samy. Takovýto případ nastal např. v Rakousku, kde pojistitelé založili Austrian Terrorpool.

Některé státy řešily otázku krytí rizika terorismu již před útoky na WTC a to většinou v návaznosti na jiné teroristické akty, namířené proti jejich občanům. Jiné vytvořily své pojistné programy v přímé návaznosti na události z 11. září 2001.

V následujících kapitolách budou představeny některé z vytvořených programů proti riziku terorismu.

3.6.1 Spojené státy americké – TRIA

Před 11. září 2001 bylo krytí majetku proti riziku terorismu součástí tzv. „all-risks“ smluv, které kryly všechna rizika kromě vyjmenovaných rizik. Po útocích na WTC a z toho vyplývajících finančních potížích institucí na pojistném trhu, přestaly všechny pojišťovny krytí terorismu nabízet a toto riziko se tak stalo nepojistitelným. Situace na trhu se tedy musela začít okamžitě řešit.

Již 19. listopadu 2002, americká vláda vytvořila speciální program pro krytí teroristického rizika, Terrorism Risk Insurance Act of 2002 (tzv. TRIA). Díky tomuto začaly komerční pojišťovny krytí terorismu opět nabízet. Program TRIA pro pojišťovny na americkém trhu znamenal určitou jistotu, že jim vláda poskytne zajištění v případě nadměrných ztrát z terorismu, přesahujících určitý daný limit.

V současné době, mají všechny pojišťovny, nabízející majetkové a úrazové pojištění na území USA, povinnost se programu účastnit. Tato povinnost platí i pro pojistitele objevující se v National Association of Insurance Commissioners (NAIC), kteří poskytují pojištění na území alespoň jednoho státu a pro pojistitele, kteří jsou uznáváni Federální agenturou v souvislosti s námořní, energetickou a leteckou činností.

Rozsah krytí

V posledních letech pojišťovny poskytující majetkové a úrazové pojištění požadují, aby bylo krytí terorismu součástí všech pojistných smluv. Vyčlenily proto část z pojistného ke

krytí terorismu. A především nabídly takové krytí, které nemá odlišné podmínky, částky ani jiné omezení od běžně poskytovaných pojištění jiných aktů než je terorismus.

Komerční majetkové a úrazové pojištění tedy zahrnuje:

- excess insurance;
- úrazové pojištění zaměstnanců;
- ručení.

Výluky z krytí

Z programu TRIA jsou vyloučeny:

- škody spadající pod federální krytí plodin, včetně soukromého zajištění plodin a pojištění dobytka;
- soukromé pojištění hypoték;
- pojištění budov;
- krytí finanční garance;
- pojištění zanedbání povinné péče;
- zdravotní nebo životní pojištění;
- pojištění záplav;
- zajištění.

Všechny výluky v již existujících pojistných smlouvách, které byly v rozporu s TRIA, přestaly platit.

Účast státu a úrovně krytí

V podstatě díky Aktu vznikl Teroristický zajišťovací program, řízený ministerstvem financí. Program působí na trhu jako zajišťovatel převážné části škod způsobených terorismem. Každý pojistitel v Programu musí sám hradit škody do určité částky („spoluúčast“), jejíž výše se odvíjí od velikosti přímého zaslouženého pojistného z předešlého roku. Na škodách přesahujících tuto částku (spoluúčast), se podílejí 10 % všichni pojistitelé a

zbylých 90 % hradí federální vláda, ale jen do výše celkového ročního limitu 100 mld. USD. Pojistitelé mají možnost si své spoluúčasti a podíly v programu zajistit, pokud chtějí.

Pokud škody přesáhnou i limit 100 mld. USD, jednotliví pojistitelé už za tyto škody odpovědní nejsou. V tomto případě kongres určí zdroje a postupy, kterými budou nadlimitní škody uhrazeny.

3.6.2 Rakousko – The Austrian Terrorpool

Před 11. září 2001 nebyl v Rakousku terorismus považován za hrozbu, a proto byl zahrnut v pojistných smlouvách. Po útocích na WTC se ale jejich pohled na situaci změnil a 1. října 2002 rakouští pojišťovatelé, kteří byli členy Rakouské asociace pojišťoven, založili Österreichischer Versicherungspool zur Deckung von Terrorisiken (The Austrian Terrorpool). Terrorpool byl vytvořen jako kombinace soupojistného a zajistného poolu.

Jeho hlavním cílem bylo, aby krytí rizik vyplývajících z terorismu bylo pro klienty opět dostupné. Členství v poolu je pro pojišťovací instituce na rakouském pojistném trhu dobrovolné, ale i přes to do něj vstoupilo 99 procent členů z Rakouské asociace pojišťoven.

Rozsah krytí

Pool program kryje teroristická rizika (odehrávající se pouze na území Rakouska) týkající se všech druhů majetkových pojištění, kromě pojištění dopravního. Limit krytí majetku soukromého, komerčního i průmyslového je 5 mil. EUR na jednu událost za rok. Ale v případě zájmu, je možné si za vyšší pojistné sjednat krytí až na 20 mil. EUR.

Výluky z krytí

Rakouský pool má hned několik výluk z pojištění. Mezi nejdůležitější patří:

- přerušení provozu;
- odpovědnost;
- námořní, letecká a silniční doprava;

- škody způsobené biologickou či chemickou kontaminací vyplývající z teroristických útoků;
- pojištění uměleckých děl.

Účast státu a úrovně krytí

V současné době je pool provozován bez státního zajištění, i když nabízí krytí bez spoluúčasti až do výše 200 mil. EUR. Krytí probíhá ve dvou úrovních:

- A. první úroveň, do výše 50 mil. EUR ročně, je částka spolupojištěná prvopojistiteli, a to úměrně k jejich tržnímu podílu;
- B. druhá úroveň, tedy 150 mil. EUR (zbytek z maximálního krytí 200 mil. EUR), je zajištěna na mezinárodním zajištěném trhu.

3.6.3 Španělsko – Consorcio (CCS)

Španělsko bylo prvním státem OECD, které vytvořilo instituci poskytující kompenzaci ztrát z terorismu, ve formě státem vlastněné Consorcio de Compensación de Seguros (CCS). Consorcio bylo založeno již roku 1941 s cílem financovat ohromné ztráty ze Španělské občanské války, na které španělský pojistný trh neměl rezervy. V roce 1954 získalo CCS trvalý zákonný status jako státní společnost spadající pod ministerstvo financí, řízena ale byla stále jako společnost soukromá.

Od roku 1954 se krytí stalo povinné pro tzv. mimořádná rizika, kam patří přírodní katastrofy (zemětřesení, výbuch sopky, záplavy, vichřice) a politická rizika, která zahrnují terorismus. CCS v tomto případě fungovalo jako státní pojistní pojišťovna poskytující krytí těchto rizik. Po deregulaci v roce 1990 bylo umožněno pojistit si tato rizika soukromě a Consorcio vstupuje na scénu pouze v případě, že pojištění v soukromém sektoru dostupné není. Od ledna 2002 CCS rozšířilo pole své působnosti a nabídlo zajištění i v oblasti rizika přerušení provozu pro území Španělska. Později bylo přerušení provozu zahrnuto jako součást systému mimořádných rizik.

Pro zajímavost je v tabulce 6 ukázáno rozdělení celkových ztrát z mimořádných rizik proplacených Consorcium v období let 1987 až 2003. Terorismus a jemu podobná rizika

(např. občanské nepokoje) představují 11,43 % , tedy částku přibližně 186,5 mil. eur za pojištěný majetek.

Tabulka 6 *Podíl konkrétních mimořádných rizik na celkových ztrátách vyplacených CCS v období let 1987 - 2003*

Rizika	Ztráty (v %)
Záplava, povodeň	84,96
Zemětřesení	1,03
Vulkanická činnost	0,00
Vítr	2,47
Meteority	0,00
Výtržnosti	0,04
Terorismus	8,88
Občanské nepokoje	2,55
Činy ozbrojených sil	0,07
Celkem	100,00

Zdroj: OECD. Terrorism Risk Insurance in OECD Countries. OECD Publishing, 2005. ISBN 9264008721

Rozsah krytí

Odvětví krytá programem CCS jsou:

- věcné škody – požár a ostatní nebezpečí, krádež, sklo, havárie strojního zařízení, motorová vozidla (pouze vlastní škoda), veřejná umělecká díla, přerušení provozu;
- úrazové pojištění – skupinové, individuální a ostatní doplňkové úrazové pojištění zahrnuté v životním a důchodovém pojištění.

Výluky z krytí

Mezi hlavní výluky, které Consorcio uplatňuje v krytí mimořádných rizik patří:

- život a zdraví;
- námořní, letecký a vzdušná prostor;

- odpovědnost;
- úvěry a dluhopisy;
- soudní poplatky;
- zemědělské pojištění;
- pojištění All Risks.

3.6.4 Velká Británie – Pool Re

Británie je jedním ze států, který měl vytvořený svůj teroristický program již před útoky na WTC. Pool Re, státem podporovaný zajistitel rizika terorismu, byl založen již v roce 1993. Příčinou jeho založení byla omezená dostupnost k zajištění rizika terorismu na britském pojistném trhu. Omezení v krytí tohoto rizika byla způsobena několika teroristickými událostmi v Anglii, především v Londýně, souvisejících se situací v Severním Irsku.

V počátcích pool poskytoval zajistné krytí pouze v případě, kdy nestačil mezinárodní zajistný trh a poskytoval krytí teroristických aktů, které způsobily oheň nebo explozi. V rámci programu vláda po oboustranné shodě s Poolem vytvořila společný fond, ze kterého by se vyplácely nároky v případě, že by jejich výše přesáhla prostředky nahromaděné Poolem.

Členství není povinné, ale pro pojišťovny nebo Lloyd's syndikát, který má povolení poskytovat majetková pojištění na území Anglie, je výhodnější členem být. Díky poolu jsou jejich závazky vyplývající z uzavřených pojistných smluv zahrnujících riziko terorismu kryty jak samotným Pool Re tak i státní pokladnou v případě abnormálně velkých škod, na které by Pool Re nestačil.

Rozsah krytí

Pool Re je vzájemnou zajišťovací společností. Prvopojistitelé, kteří jsou členy poolu, jsou povinni poskytovat krytí terorismu v souladu s programem, těm pojištěncům, kteří takovéto krytí požadují. Zajištění je poskytováno členům na krytí materiálních škod a přerušení provozu za sjednané sazby.

Mezi odvětví, které jsou vhodné k zajištění programem Pool Re, patří:

- budovy a dokončené stavby;
- jiný majetek (včetně zařízení domácností, movitostí, strojírenství a počítačů) ;
- přerušení provozu;
- účetní dluhy.

Krytí poskytované Pool Re jejich členům již není omezené pouze na akt terorismu mající za následek požár nebo explozi, ale je nabízeno v podobě All risk, zahrnující chemické, biologické, radiační a nukleární útoky.

Výluky z krytí

Z programu jsou vyloučeny pouze ztráty týkající se války a rizika s ní spojená, počítačových zločinů a virů.

Účast státu a úrovně krytí

Úlohou Poolu Re je vyjednávat zajištění majetkových škod a přerušení provozu, včetně obytných objektů v komerčním vlastnictví (ale ne budov ve vlastnictví jednotlivců). Ztráty, které program kryje, jsou přesně definovány v zákoně o terorismu, tzv. Acts of Terrorism, z roku 1993.

Financování poolu je podpořeno státní pokladnou, která poskytuje finanční prostředky v případě, že jsou vyčerpány všechny jeho finanční zdroje na výplaty nároků. Všechny půjčené prostředky, ale musí být následně do státní pokladny vráceny. Na tomto vyrovnání „dluhu“ se podílejí všichni pojistitelé, kteří jsou členy poolu, a to tak, že je navýšeno jejich zajištění až o 10 %. Oproti tomu, když je rok pro Pool Re ziskový, může být členům až 10 % pojistného navraceno.

Částka, kterou poskytuje pool jednotlivým pojistitelům na jednotlivé události je omezena. Její velikost je závislá na rozsahu účasti člena v programu. Omezení pro každého pojistitele je stanoveno pna každá rok znovu.

3.6.5 Francie – GAREAT

Francouzští představitelé jako první zareagovali na události z 11. září 2001 a vytvořili pool GAREAT (Gestion de l'Assurance et de la Réassurance des Risques Attentats et Actes de Terrorisme) sloužící k pojištění průmyslových rizik proti terorismu.

Téměř okamžité vytvoření programu GAREAT bylo umožněno díky již existujícímu Caisse Centrale de Réassurance (CCR), což byl státem podporovaný program. CCR byl vytvořen již v roce 1983 a jeho úkolem bylo poskytování krytí rizika terorismu francouzským pojistitelům, kteří byli povinni toto riziko zahrnovat do pojištění majetku (včetně vozidel). V této době byly v pojištění majetku zahrnuty všechny škody způsobené terorismem či jinými násilnými činy. Neexistovaly žádné výluky, ani limity a vláda garantovala všechny platby, které ze zajištění plynuly.

Útoky na WTC a škody z nich plynoucí ale ukázaly, že tento program by s největší pravděpodobností nebyl do budoucna udržitelný bez větších změn. V roce 2001 tedy byl vytvořen nový program GAREAT, který začal fungovat již 1. 1. 2002. GAREAT kryje jen některá významnější rizika, vyžaduje vysokou spoluúčasť pojišťoven, maximální využití zajištěného trhu a vysokou úroveň státních intervencí.

Členy GAREATu mohou být kterékoliv pojišťovací společnosti provozované na území Francie, ale i jiní pojišťovatelé kryjící „francouzská“ rizika, za předpokladu, že se stanou na území metropole Francie, ve francouzských zámořských oblastech a teritoriích či na Mayottu.

Členství v poolu není pro pojišťovny povinné.

Rozsah krytí

GAREAT nabízí velmi široký rozsah krytí zahrnující všechny typy terorismu (regionální, národní a mezinárodní) v kterékoli formě (včetně nukleárního, chemického a biologického rizika) pro všechna majetková rizika, bez omezení času a pojistné částky. Speciálně program poskytuje:

- pro nukleární rizika (kromě odpovědnosti), lokální a veřejné představitele, budovy, veřejné administrativní instituce a úřady, výstavní sítě, atd.; krytí prostřednictvím majetkových pojištění (např. požárním pojištěním, pojištěním All Risks, různými balíčky rizik);
- pro stavební, strojírenské a finanční společnosti krytí v případě poruchy strojů, počítačů (all risk), rozestavěných budov (all risk) apod.

Prvopojistitelé stanovili sazby, které se používají i u původních pojistek. Členové poolu tedy platí do programu následující sazby:

▪ pojistná hodnota mezi 6 až 20 mil. EUR	6 %
▪ pojistná hodnota mezi 20 až 50 mil. EUR	12 %
▪ pojistná hodnota nad 50 mil. EUR	18 %

Výluky z krytí

Mezi základní výluky GAREATu patří:

- životní, úrazové a zdravotní pojištění – pro tyto případy existuje speciální fond, který poskytuje odškodnění obětem teroristických činů;
- odpovědnost;
- finanční ztráty;
- rizika krytá pojištěním námořní, letecké a silniční přepravy;
- nukleární zbraně;
- válka, výtržnosti, občanské nepokoje, stávká;
- krádež, rabování, podvod následující po teroristickém útoku.

Účast státu a úrovně krytí

GAREAT operuje na čtyřech základních úrovních, které jsou uvedeny v tabulce 7.

Tabulka 7 *Jednotlivé úrovně limitů a spoluúčast v GAREATu*

Úrovně	Limit a spoluúčast
1.	400 mil. EUR ročně Zajištění prováděno členy poolu (podle podílu na trhu)
2.	1,60 mld. EUR ročně Krytí prováděno mezinárodním zajištěním
3.	2 mld. EUR ročně Krytí prováděno mezinárodním zajištěním
4.	GAREAT poskytuje neomezené krytí zajištěné státem

Zdroj: OECD. *Terrorism Risk Insurance in OECD Countries*. OECD Publishing, 2005. ISBN 9264008721

4 Rizika metropolí

Globální urbanizace a migrace lidí z vesnic do měst je trendem dnešní doby, který bude mít společně s růstem populace, vyčerpáním přírodních zdrojů, znečišťováním prostředí a v neposlední řadě i globalizací na lidstvo dlouhotrvající účinek. Rozvoj měst však s sebou přináší kromě pozitivních stránek, jako jsou například kultura, ekonomické aktivity nebo technologie, také negativní efekty.

Metropole je klasickým případem, na kterém jsou vidět záporny rozvoje lidské společnosti. Těmito záporny jsou myšleny například dopravní problémy, ekologické škody, kriminalita apod. Nejviditelnější je to u metropolí v rozvojových zemích, jejichž růst je příliš rychlý.

4.1 Pojem metropole

Pojem „metropole“ vytvořila Organizace spojených národů k označení měst s osmi miliony obyvatel a více. Později byla tato hranice posunuta na deset milionů. V dnešní době se tímto označením může pyšnit dvacet dva měst na světě, z toho čtyři jsou v rozvojových zemích.

Pro pojišťovnictví je počet obyvatel pouze jedním z mnoha kritérií. Nejdůležitějším kritériem je jejich globální vliv, protože velká část ekonomických, politických a kulturních aktivit se děje právě v těchto celosvětových ekonomických a obchodních centrech. Je tedy poměrně obtížné vytvořit ucelenou a srozumitelnou definici metropolí.

Například zajišťovna Munich Re používá následující definici metropole:

„Město se stane metropolí, pokud jeho populace přesahuje počet deset milionů obyvatel, je zde vysoká koncentrace obyvatel, majetku a infrastruktury. Tato města musí být vzájemně propojena a také musí mít určitý celosvětový vliv.“ [13]

Z předchozích bodů je tedy zřejmé, že metropole není městem v klasickém slova smyslu. Metropolí může být i komplex několika větších oblastí či měst. Příkladem takové

metropole je např. Randstad, městská aglomerace v Holandsku (Haag, Amsterdam, Utrecht či Rotterdam). [13]

V tabulce 8 je uvedeno 20 největších světových metropolí, seřazených podle počtu obyvatel v roce 2003. Právě tato města jsou riziky ohrožena nejvíce.

Tabulka 8 Seznam 20 metropolí seřazených podle počtu obyvatel

	Metropole	Stát	Populace (v mil.)		Rozloha (km ²)	Živelná rizika								Risk index		
			2003	2015		1	2	3	4	5	6	7	8			
1	<i>Tokyo</i>	Japonsko	35,0	36,2	13 100	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	710,0
2	<i>New York</i>	USA	21,2	22,8	10 768	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	42,0
3	<i>Soul</i>	Jižní Korea	20,3	24,7	4 400	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	15,0
4	<i>Mexiko City</i>	Mexiko	18,7	20,6	4 600	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	19,0
5	<i>São Paulo</i>	Brazílie	17,9	20,0	4 800	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	2,5
6	<i>Mumbai</i>	Indie	17,4	22,6	4 350	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	5,1
7	<i>Los Angeles</i>	USA	16,4	17,6	14 000	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	100,0
8	<i>Dillí</i>	Indie	14,1	20,9	1 500	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	1,5
9	<i>Manila</i>	Filipíny	13,9	16,8	2 200	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	31,0
10	<i>Kalkata</i>	Indie	13,8	16,8	1 400	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	4,2
11	<i>Buenos Aires</i>	Argentina	13,0	14,6	3 900	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	4,2
12	<i>Ósaka - Kóbe - Kjóto</i>	Japonsko	13,0	13,2	2 850	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	92,0
13	<i>Šanghaj</i>	Čína	12,8	12,7	1 600	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	13,0
14	<i>Jakarta</i>	Indonésie	12,3	17,5	1 600	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	3,6
15	<i>Dháka</i>	Bangladéš	11,6	17,9	1 500	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	7,3
16	<i>Rio de Janeiro</i>	Brazílie	11,2	12,4	2 400	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	1,8
17	<i>Karáčí</i>	Pákistán	11,1	16,2	1 200	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	3,1
18	<i>Rýnsko-ruhrská konurbace</i>	Německo	11,1	11,1	9 800	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	14,0
19	<i>Káhira</i>	Egypt	10,8	13,1	1 400	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	1,8
20	<i>Peking</i>	Čína	10,8	11,1	1 400	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	15,0

Míra ohrožení živelnými riziky: nízká ■; střední ■; vysoká ■.

Vysvětlivky k živelnému riziku:

1 - zemětřesení; 2 - sopečný výbuch; 3 - tropická bouře; 4 - sněhové bouře; 5 - hromobití, krupobití, tornádo; 6 - záplava; 7- tsunami; 8 - bouřkové vlnobití.

Zdroj: Munich Re Group. *Megacities – Megarisks: Trends and challenges for insurance and risk management* [online]. 2004 [cit. 2009-03-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.munichre.com>>.

4.2 Metropole – nový trend

Velká města nás okouzlují. Je to právě toto kouzlo, které vždy lidi do měst táhlo a čím větší město je, tím silnější je jeho přitažlivost. Trend urbanizace v posledním století neustále zrychluje. Zatímco v roce 1950 pouze 30 % lidské populace žilo ve městech, dnes je toto číslo okolo 50 %. Pro rok 2030 Organizace spojených národů (OSN) očekává další nárůst tohoto čísla, a to na 60 % lidí žijících ve městech. Okolo 9 % lidí ze světové populace (což je něco kolem 280 milionů lidí) v současné době žije v metropolích. Počet lidí žijících v metropolích také během dalších 10 let poroste, pravděpodobně se bude pohybovat kolem 350 milionů.

Zejména pro mezinárodní společnosti, metropole nabízejí nezbytné předpoklady pro růst a to především v oblasti infrastruktury, distribučních kanálů a pracovní síly. Z tohoto ohledu čísla mluví právě pro metropole: v dnešní době je téměř jedna pětina HDP vytvářena v deseti ekonomicky nejvýznamnějších světových městech. I proto se víc a víc lidí do metropolí stěhuje, přichází za vidinou dobrého zaměstnání a za budoucím úspěchem. Tento trend je vidět především v rozvíjejících se zemích.

Tento rozvoj přináší důležité příležitosti také pro pojišťovnictví, protože pro každou výškovou budovu, podzemní dráhu, výrobní společnost a přirozeně také pro obyvatele, kteří ve městech žijí a pracují, je pojištění potřeba. Pokud vezmeme v úvahu, že propojištěnost metropolí rozvíjejících se zemí je stále daleko nižší než v industrializovaných zemích, obchodní potenciál pro pojišťovnictví je zde proto o mnoho větší. A rizika, která jdou ruku v ruce s globální urbanizací, jsou zde potom také větší. [13]

4.3 Rizika a příležitosti pro pojišťovny

Metropole jsou prakticky předurčeny k velkému počtu rizik, která je ohrožují. Těmito riziky mohou být například přírodní katastrofy, počasí, rizika ohrožující životní prostředí, zdraví člověka nebo terorismus. Velká města jsou těmito riziky kvůli vysoké koncentraci lidí a hodnot logicky více ohrožena než venkovské oblasti. Z toho důvodu je v nich i vyšší

propojištěnost. Pojišťovnictví pokládá tato rizika za svou příležitost, dělá je více transparentními a snaží se přijít s vhodnými řešeními, jak jim čelit.

Rizika, která metropole ohrožují se dají rozdělit do čtyř kategorií:

- přírodní nebezpečí, kam patří především zemětřesení, sopečný výbuch, záplavy, vichřice či krupobití;
- technologická a infrastrukturální rizika, jako jsou pracovní úrazy a hromadné ztráty vznikající z silniční, železniční a letecké dopravy;
- sociální a politická rizika, jako například epidemie, terorismus a války;
- čistě finanční rizika jako zhroucení finančního trhu. [13]

Škody, které mohou způsobit výše vyjmenovaná rizika, lze následně také rozdělit do čtyř skupin. Rizika ohrožující metropole tedy mohou způsobit:

- ekologické škody, zde jde o znečištění ovzduší, půdy a vody, dále o zničení fauny, flory, snižování druhové pestrosti a v neposlední řadě o klimatické změny;
- škody na zdraví obyvatel, které mohou být způsobené nehodami nebo nemocemi;
- škody na majetku, tj. budovách, zařízení domácností, motorových vozidlech atd.;
- čistě ekonomické ztráty, jako finanční ztráty, přerušení provozu podniků, přímé a nepřímé následky škod apod. [13]

Přírodní katastrofy, pracovní úrazy a teroristické útoky obvykle mohou způsobit ztráty týkající se všech čtyř skupin škod. Liší se pouze jejich vzájemný poměr a rozsah. Tato skutečnost vyvolává rozvoj pojišťovnictví a s tím související vývoj nových pojistných produktů na trhu. Ovlivněny mohou být všechny druhy majetkových a odpovědnostních pojištění, stejně tak jako i pojištění životní, invalidní, zdravotní a úrazová. Vliv rizik na vývoj pojistných produktů se ukázal například po 11. září 2001, kdy byly změněny pojistné podmínky či vytvořeny nové produkty zabývající se novým rozměrem terorismu.

V různých státech je rozdílná skladba převažujícího druhu škod. V metropolích industrializovaných zemí světa, většina škod souvisí s majetkovými a finančními ztrátami,

což je dáno větším nahromaděním hmotných aktiv, zatímco v rozvojových zemích jsou větší ztráty z tělesných poškození.

4.3.1 Přírodní rizika ohrožující metropole

Důvodů, proč jsou metropole ve velkém rozsahu ohrožována přírodními živly je několik. Je to například jejich geografické umístění. Většina metropolí je totiž situována na místech dobrého dopravního spojení, na dopravních tepnách, kterými jsou často řeky či pobřeží.

Příkladem města ohroženého vodním živlem je Londýn, jehož nové podnikatelské a obchodní centrum je vystavěno na území bývalých doků, které jsou v ohrožení při každé větší bouři a následném vzestupu hladiny řeky Temže. Především v posledních letech, kdy se ve větší míře ukazují důsledky změny klimatu, jsou centra na tocích řek a na pobřežích velmi ohrožena. Toto rostoucí nebezpečí je ale dobrou příležitostí pro pojišťovny, protože většina takto ohrožených podnikatelských subjektů si bude chtít zaplatit pojistnou ochranu.

Obdobné nebezpečí plyne také ze zemětřesení. To ohrožuje například Los Angeles a Tokyo, jejichž růst a rozvoj však pokračují i navzdory jejich vysokému ohrožení zemětřesením. [13]

4.3.2 Infrastrukturální a technologická rizika

Velkým rizikem některých metropolí je umístění nebezpečných výrobních podniků blízko centra, kde je vysoká koncentrace hodnot. Původně sice byly tyto podniky v okrajových částech, ale postupným rozšiřováním center jednotlivých měst se tyto objekty staly jejich součástí. Naštěstí je ale v posledních letech viditelný nový trend v této oblasti. Průmyslová výroba je z měst postupně vytlačována a přemísťována do okrajových zón nebo je úplně zrušena. Také díky tomu stále větší počet metropolí ztrácí svou roli významné průmyslové oblasti.

Nejsložitější rizika ohrožující metropole jsou ta, která ovlivňují podniky veřejných služeb a obyvatele metropolí samotné. Do této oblasti spadají nehody ovlivňující rozvodný systém

města, přerušení dodávek vody a elektrické energie, poruchy komunikačních systémů nebo porušení všech druhů vedení. Zároveň sem musíme zahrnout i katastrofické nehody postihující tunely a vodní hráze.

S růstem metropolí souvisí rostoucí požadavek na energie a vznik nových jaderných elektráren. Mnoho z nich je vystavěno právě v blízkosti velkých měst, některé dokonce spadají přímo do oblasti metropolí, jak je tomu například v Paříži, Tokyu, New Yorku či Los Angeles. Právě v této oblasti bývá pojištění nedostatečné, s nedostatečnou kapacitou se potýkají jak povinné jaderné pooly, tak i dobrovolné odpovědnostní pojištění průmyslových rizik. Jaderné pooly zde fungují na stejném principu, jako tomu bylo u poolů teroristických, akorát se zaměřením na jiné riziko.

Další velkou skupinou rizik ohrožující města souvisí s dopravou (silniční, železniční, lodní a leteckou). Tak jak roste objem dopravy, roste i počet rizik a případných nehod. Především v soukromé dopravě frekvence a vážnost nehod rychle narůstá a to jak nehod na pozemních komunikacích, tak i nehod leteckých. [13]

4.3.3 Rizika sociální a politická

Sociálním problémem, který je u dnešních metropolích na první pohled viditelný, je špatný zdravotní styl jejich obyvatel. Mezi rozhodující faktory, které jsou příčinou těchto problémů, patří vlivy životního prostředí, dynamické změny životního stylu a pracovní prostředí, stejně tak jako „boj o přežití“ v běžném občanském životě. Hlavním problémem pro pojišťovny se stávají typické civilizační nemoci, které ovlivňují především obyvatele metropolí ve velmi rozvinutých zemích. Podle odhadu renomované zajišťovny Munich Re se ve třetím desetiletí tohoto století stanou hlavními nemocemi deprese, choroby srdce a obezita.

Nemalým problémem běžného života v metropoli je rostoucí kriminalita. V posledních letech je ochrana a bezpečnost měst zajišťována víc soukromým sektorem než státem.

Neustálý boj svádějí metropole také s terorismem. Teroristé si za své cíle volí místa, která mají určitý význam, ať už náboženský nebo finanční. Takovými místy jsou například

Londýn, Madrid či Paříž. Koncem dvacátého století se čím dál častěji začaly objevovat nábožensky motivované teroristické útoky. V tomto období se teroristé poprvé pokusili zničit Světové obchodní centrum (1993), úspěšní však byli až napodruhé (11. 9. 2001). V jednadvacátém století se terčem útoků stal v roce 2004 již zmiňovaný Madrid (kapitola 3.4.1) a Londýn v roce 2005 (kapitola 3.4.2.).

Vážným rizikem je i válka. Při válečných taženích se samozřejmě útoky soustředí na místa s určitým vlivem, kterými jsou právě metropole. Takovými příklady jsou například Bagdad nebo Kábul. Snahou sice je mířit na cíle co nejpřesněji, ale i tak se útoky neobejdou bez civilních škod a obětí. [13]

4.3.4 Příležitosti pro pojišťovnictví

Pouze malá část lidí, většinou ze střední či vyšší příjmové skupiny, krytých systémem sociálního pojištění si navíc sjedná soukromé životní, nemocenské či úrazové pojištění. Ale i systém sociálního pojištění kryje pouze 20 % světové populace. Během dvacátého století se vlády různých států a Organizace spojených národů snažily zavést úrazové pojištění zaměstnanců, důchodové pojištění, invalidní a zdravotní pojištění jako povinné. Nicméně jejich úspěch byl jen částečný, především na venkově. Ale i v metropolích vyspělých států je ještě dnes velká část obyvatel dobrovolně vyloučena jak ze systému povinných pojištění, tak i z jiných podobných soukromých pojištění.

Zatímco v odvětví životního, nemocenského a soukromého úrazového pojištění systematicky probíhaly pokusy o zavedení povinného systému sociálního pojištění, výrazně menší snahy probíhaly v oblasti majetkových pojištění. I proto se majetková pojištění stala tradičním produktem komerčního pojištění. Katastrofy postihující metropole jsou proto často v oblasti majetku více podpojištěné než v oblasti pojištění sociálního. Majetková pojištění nebývají povinná, existuje jen velmi málo případů, jako například pojištění proti zemětřesení v Istanbulu. Tento případ je však spíše výjimkou než pravidlem.

Právě tato nízká propojištěnost v metropolích vyspělých států je pro pojišťovny ohromnou příležitostí 21. století. [13]

4.4 Zahrnutí rizik metropolí do jednotlivých pojistných odvětví

Životní, nemocenské a komerční úrazové pojištění, stejně tak jako pojištění majetku a odpovědnosti jsou všechny ovlivněny různým stupněm dynamického růstu metropolí. Poptávka po pojištění majetku rapidně roste především v metropolích.

4.4.1 Životní, nemocenské a komerční úrazové pojištění

Metropole jsou ohrožována celou řadou velkých rizik, mezi které patří nukleární rizika, rizika přírodní (zemětřesení, bouře, povodně), dopravní nehody, ale i velké kulturní události (sportovní události, koncerty) nebo shromažďování velkého počtu lidí z jiných důvodů. Velké ztráty jsou dále způsobené mohutnými výbuchy či rozsáhlými požáry. Existují ale i další rizika, jako například epidemie nebo pandemie.

Životní, nemocenské a úrazové pojištění zahrnují především smrt a platební neschopnost způsobenou těmito riziky. Tyto druhy pojištění mohou krytí i rizika politická a riziko terorismu. Přístup k nim je ale odlišný. Komerční úrazová a nemocenská pojištění obvykle vylučují válečná rizika ze svého krytí. Oproti tomu životní pojištění většinou toto riziko zahrnuje. I u rizika terorismu je to jiné, kryto je v rámci životního a úrazového pojištění, ale nemocenské pojištění ho uvádí ve výlukách.

Úmrtnost v metropolích je ovlivněna několika faktory, které mají opačné účinky. Na jednu stranu jsou životy obyvatel negativně ovlivňovány riziky životního prostředí a zdravotními riziky. Na druhou stranu v metropolích existuje lepší zdravotní péče než na venkově, což má na zdraví lidí pozitivní vliv. Tyto efekty jsou do úmrtnostních tabulek zahrnovány rozdílně, dle vyspělosti jednotlivých států.

Zejména na nově vznikajících trzích, kde je nízká kupní síla obyvatel, nízká úroveň rizik a zdravotního povědomí, nemá pojištění takovou popularitu jako v metropolích a propojištěnost je zde proto velice nízká. Právě tyto trhy, tyto metropole, pojišťovny vyhledávají a zaměřují se na ně. [13]

4.4.2 Pojištění majetku

Ve většině metropolí roste počet obyvatel rychleji, než jak je tomu v průměru pro celý stát a růst hmotného majetku je ještě rychlejší. Právě tento trend představuje velkou příležitost pro pojišťovny, ale zároveň v sobě zahrnuje i velké riziko z toho vyplývající. Jak rostoucí počet obyvatel, tak i rostoucí množství hmotného majetku, znamenají pro pojišťovny další možnosti pro nabízení svých pojistných produktů a vytváření nových, které by byly případně ještě atraktivnější .

V případě, že pojišťovny používají all riskové smlouvy pro krytí majetkových škod, musí pečlivě zvážit všechna rizika, která pojištěnce ohrožují. Poté se musí rozhodnout, jak široké krytí chce svým klientům nabízet a podle toho některá rizika vyjmenovat ve výlukách. V méně hustě zastavěných oblastech a na vesnicích, tento druh krytí způsobuje problém málokdy, ale v metropolích, kde se na malém prostoru mohou nepředvídaně nakumulovat jak rizika tak i škody z nich vyplývající, se All risk pojištění může stát při špatném nastavení podmínek a výluk pro pojistitele velmi nevýhodným.

Výpadek proudu

Bez elektřiny téměř nic ve městě nefunguje: podzemní dráha, výtahy, klimatizační systémy a jiné technické přístroje a vybavení potřebující elektrickou energii. Stejně tak i výpadek semaforů ať už z důvodu technických problémů nebo přetížení sítí znamená pro metropole totální kolaps. Výpadek proudu je také často spojen s velkými bouřkami, při kterých dochází k poruchám na stožárech elektrického vedení. Kvůli velkému počtu spotřebitelů v městských aglomeracích, mohou být ztráty z přerušení dodávek elektřiny ohromné.

Ztráty z přerušení dodávek elektrické energie jsou ve většině případů vyloučeny ve všech regionech, které jsou ohrožené bouřkami a vichřicemi. Pouze některé pojistné smlouvy nabízejí rozšířené krytí, které je však vykompenzováno vyšším pojistným a přísnými omezeními.

Průmyslové budovy jsou většinou umístěny na okraji metropolí. Ale při stálém rozrůstání měst se nebezpečné průmyslové objekty, jakým může být například petrochemický závod, pořád přibližují obytným čtvrtím a tak mohou ohrozit zdraví obyvatel žijících v okolí.

V rámci pojištění podniků jsou kryty především škody na majetku způsobené požárem, výbuchem a riziko přerušení provozu.

Pozemní strojírenství

V současné době je technicky a ekonomicky možné postavit mrakodrap vysoký až 800 m. Tyto extrémní stavební projekty se nyní staví po celém světě, především však v metropolích v Asii, v severní a jižní Americe. Výškové budovy jsou obvykle popsány jako stavby s více než dvanácti nadzemními podlažími nebo jako stavby vyšší 35 m. Na základě této definice existuje přibližně pět set mrakodrapů postavených v São Paulu a okolo tří set v Tokyu.

Podmínky půdního podloží jsou často pro stavbu velmi nestabilní a díky tomu musí být u takovýchto budov zajištěna jak vysoká odolnost konstrukce staveb, tak i vnějších fasád, a to především v extrémních podmínkách jako jsou například zemětřesení či tajfuny.

Stavební inženýrství

Ve stavebním inženýrství, jsou obzvláště vysoké požadavky kladeny na podzemní dopravu, rozvodné systémy a systém odpadního potrubí.

Při plánování a realizaci výstavby podzemní dráhy, vodovodního a odpadního potrubí existuje mnoho překážek, které musí být překonány. Jsou jimi například nedostatečné informace o charakteru a hloubce základů sousedních budov a jejich rozvodných systémech. Nedostatečná dokumentace rozvodů potrubí a kabelů je způsobena především rychlým růstem měst. Tyto nedostatky však často vedou k haváriím způsobeným přerušením či poškozením těchto rozvodů. K těmto haváriím dochází při výstavbě poměrně často na neočekávaných místech, což vede ke ztrátám z přerušení provozu podniků a nemožnosti vykonávat určitá zaměstnání, náhrady škod jsou v těchto případech vždy určeny pro třetí osoby.

Námořnictví

Pokud jsou metropole umístěny na zvláště rizikovém území, ať už rizikem přírodním, zemětřesením, tsunami, vulkanickou činností, vichřicí, krupobitím, záplavami a

bouřkovým vlnobitím, jde o velké riziko pro hodnoty nahromaděné. Ohroženy jsou zejména kontejnerové přístavy.

Letectví

Stejně jako u pojištění proti námořním rizikům může slapová vlna způsobená podmořským zemětřesením znamenat velké riziko i v oblasti letectví. Pro pojišťovny jsou zvláště rizikovými letiště v Tokyu (Hajera) a Osace (Kansai), která leží na uměle vytvořeném ostrově na moři a letiště v San Franciscu ležící na stejné úrovni totožná s výškou hladiny moře. Letadla volně stojící po celý den a noc na letišti mají ohromnou cenu. Právě tato letadla jsou v případě přírodní katastrofy ohrožena a možnost přemístit je na bezpečné místo je případě potřeby u takového počtu téměř nemožná. Stejně tak i krupobití znamená riziko, například v roce 1999 krupobití v Sydney zničilo přibližně 100 letadel stojících na letišti.

Letadla znamenají nebezpečí i pro lidi žijící ve metropolích kolem letiště. V Mexico City dokonce leží uprostřed města. V tomto případě není noční můrou jen zřícení letadla do centra města, ale i srážka dvou letadel ve vzduchu kvůli chybě navigátorů či letecké kontroly.

Jelikož pojistitelé mají jen omezený vliv na plánování letecké dopravy, je nejlepší ochranou proti rizikům vyplývajícím z letectví vyhnout se upisování rizik, u kterých je velká možnost nastání a nahromadění právě díky jejich umístění. Účinným nástrojem je ale i množství limitů a omezení v pojistných smlouvách.

Pojištění motorových vozidel a pojištění zemědělských rizik

Především v letních měsících jsou města ohrožována riziky jako jsou krupobití, bouřky a s nimi spojené nebezpečí úderu blesku. Ve venkovských oblastech se krupobití nevěnuje taková pozornost, ale pro metropole mohou mít katastrofální následky, tam mohou padající kroupy napáchat ohromné škody například na motorových vozidlech. Mikroklima kolem metropolí, ve kterém bouře vznikají, se následně stává finančně náročné také pro pojištění zemědělských rizik. [13]

4.4.3 Pojištění odpovědnosti za škodu

V metropolích se pojištění odpovědnosti považuje za velmi důležité především pro průmyslové závody. Je to proto, že oběti průmyslových osob nejsou proti takovýmto rizikům téměř nikdy žádným způsobem ochráněny a škody jimi způsobené často dosahují ohromných rozměrů. Problémem těchto odpovědnostních pojištění bývá omezená kapacita pojistného trhu, která není dostatečná k náhradě vzniklých škod. Stejný problém se týká i podpojištění v případě jaderných elektráren.

Velmi častým problémem jsou i dopravní nehody, při kterých mohou třetím osobám vzniknout značné škody. Ve většině metropolí jsou dopravní nehody kryty dobrovolným nebo povinným odpovědnostním pojištěním motorových vozidel. Toto pojištění se v mnoha státech vyskytuje ve formě povinného ručení⁵, které bývá kombinováno s dalšími druhy odpovědnostních pojištění, pojištění odpovědnosti za škody vyplývající z veřejné dopravy a přepravy nebezpečných látek.

Propojištěnost se u tohoto typu pojištění velice liší stát od státu, stejně tak i pojistné částky jsou často nízké. Velkým nedostatkem odpovědnostních pojištění motorových vozidel je především nedostatečné krytí v případě vážného poškození zdraví. Některé státy mají nedostatky i v soudním systému, který brání zákonům, aby si v případě potřeby právo na náhradu škody vynutil soudně. Někdy bývá například velmi obtížné domoci se lékařského ošetření ve státních zdravotních zařízeních, pokud nemá zraněný zároveň sjednáno soukromé zdravotní pojištění, jindy je zase v praxi problém s vynutitelností nároků či nedostatečností finančních náhrad. Dalším problémem bývá silná konkurence na trhu povinného ručení a z toho vyplývající nedostatečná státní kontrola ceny pojištění, protože pojistitelé nabízející toto pojištění často nejsou schopni v takové konkurenci realizovat sazby, které by byly přiměřené krytému riziku. Většina těchto nedostatků se ale projeví až při katastrofických událostech.

Pojištění odpovědnosti, která kryjí většinu fyzických i právnických osob, jsou již v současné době v metropolích s vyspělým pojistným trhem realitou. Ale i zde je nutné,

⁵ Povinné ručení = pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem motorového vozidla

aby existovala řada limitů a omezení. V pojistných smlouvách například nejsou celosvětově zahrnuty předvídatelné ztráty způsobené neustálým znečišťováním ovzduší, vody a půdy.

Vzhledem k tomu že samy metropole jsou znečišťovateli životního prostředí, musely i ony nakonec přijmout odpovědnost prostřednictvím orgánů, kterými jsou obecní úřady a veřejné korporace. Rizika totiž často vznikají z běžného života ve městě, a i když se město zdá být pouze obětí těchto rizik, je také kolektivním pachatelem, který je svou činností způsobuje. [13]

4.5 Risk index přírodních rizik ohrožujících metropole

Možnosti ztrát způsobených přírodními riziky v metropolích celého světa stále více rostou. Právě proto jsou pro pojistný trh velmi důležité komplexní analýzy možných přírodních rizik vyskytujících se v městských aglomeracích. Za účelem získání pouze jednoho čísla, podle kterého by bylo možné rizikovost metropolí určit, vytvořila zajišťovna Munich Re. tzv. risk index metropolí.

Risk index byl vytvořen především proto, aby se možnosti rizik a ztrát metropolí staly transparentnějšími, aby bylo možné rizikovost nějak ohodnotit a následně porovnat metropole mezi sebou. Pro studii bylo vybráno 50 metropolí, výběrovými kritérii byly počet obyvatel a globální význam města. Risk index jako první zahrnuje všechna významná přírodní rizika najednou. [13]

Risk index je zaměřen na rizika způsobující materiální škody. Index obsahuje tři složky. A sice rizika ohrožující určité oblasti (zemětřesení, vichřice, záplavy, sopečný výbuch, lesní požár a mráz), náchylnost města ke vzniku ztrát a velikost hodnot, které jsou vystavené riziku (majetek domácností, GDP a další globální ekonomický ukazatelé. Hodnoty všech třech složek se pohybují v rozmezí od nuly do deseti.

Největší vliv na index má třetí složka (velikost hodnot). Naopak nejmenší vliv má náchylnost měst ke vzniku škod. V tabulce 9 je seřazeno 10 metropolí podle velikosti risk indexu.

Tabulka 9 *Metropole s nejvyšším risk indexem podle zajišťovny Munich Re (pro rok 2003)*

Metropole	Populace (v mil.)	Risk index	Složky risk indexu		
			Rizika	Náchylnost	Velikost hodnot
<i>Tokyo</i>	34,9	710	10,0	7,1	10,0
<i>San Francisco Bay</i>	7,3	167	6,7	8,3	3,0
<i>Los Angeles</i>	16,8	100	2,7	8,2	4,5
<i>Ósaka - Kóbe - Kjóto</i>	18,0	92	3,6	5,0	5,0
<i>Miamy</i>	4,1	45	2,7	7,7	2,2
<i>New York</i>	21,6	42	0,9	5,5	8,3
<i>Hong Kong</i>	14,0	41	2,8	6,6	2,2
<i>Manila</i>	14,2	31	4,8	9,5	0,7
<i>London</i>	12,1	30	0,9	7,1	4,8
<i>Paris</i>	11,0	25	0,8	6,6	4,6

Zdroj: Munich Re Group. *Annual Review: Natural Catastrophes 2002 [online]. 2003 [cit. 2009-04-13]. Dostupný z WWW: < http://www.munichre.com/publications/302-03631_en.pdf>.*

Podle tabulky 9 je vidět, že výrazně největší risk index má Tokyo. To je způsobeno vysokou koncentrací hodnot ve městě, která je i na stupnici hodnot v maximu, má tedy hodnotu 10. Právě díky této hodnotě vede Tokyo s takovým náskokem. V této desítkce měst je také vidět, že i města s nízkým počtem rizik, jako například New York, Paříž a Londýn, mohou být v hodnocení poměrně vysoko, a to díky vysoké koncentraci hodnot ve městě.

V příloze B je uvedena mapa světa, na které jsou graficky vyznačeny velikosti složek indexu a velikost risk indexu u některých metropolí světa.

5 Změny klimatu a rizika z něj plynoucí

V devadesátých letech probíhaly diskuse o tom, zda k globálnímu oteplování dochází, či nikoli. Dnes je již celým světem považováno za fakt, klimatické změny s ním spojené jsou viditelné, i měřitelné. Růst průměrných globálních teplot se však zatím ještě nepovažuje za jistý, ale zatím jen pravděpodobný, zatímco zásah lidí na přirozený klimatický systém je považován za významný, dokonce i rozhodující. Změnu klimatu dokazují především extrémní počasí a s tím související efekty. Do budoucna jsou očekávány extrémní ještě větší.

Změny klimatu jsou jedním z nejvýznamnějších nově vznikajících rizik, kterým musí v současné době svět čelit. Představují obrovskou výzvu pro životní prostředí, světovou ekonomiku a soukromé společnosti. Také je velmi obtížné toto riziko zmírnit.

Klimatické změny jsou jasným příkladem rizika, u kterého je dlouhodobé plánování nezbytné pro omezení potencionálních neodvratných dopadů. Zároveň pokračuje diskuse o závažnosti vlivu lidské činnosti (zvláště emise skleníkových plynů do atmosféry) na změnu klimatu, někteří experti dokonce pochybují o tom, zda se klima vůbec mění.

Obchodní rizika způsobená změnou klimatu zahrnují:

- velkou hrozbu rostoucí nestálosti počasí, stoupající hladinu moře a vliv na zdraví obyvatel;
- následný vliv na pojišťovnictví, obchodní možnosti, zaměstnance a společenskou připravenost;
- rostoucí zákonné a regulační tlaky;
- zvyšující se veřejnou a akcionářskou aktivitu.

5.1 Klimatické změny a přírodní pohromy

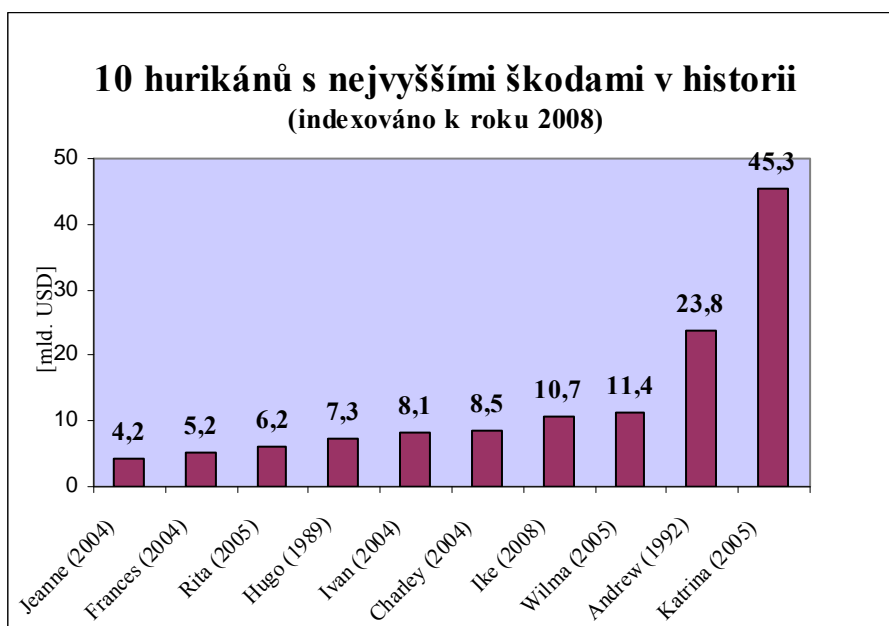
Jednou znepokojující neznámou je v této oblasti vliv změn klimatu na přírodní pohromy. Mezi možné následky, které mohou být způsobené klimatickými změnami, patří například stoupající hladina moře, hurikány a tajfuny, období sucha, vlny horka či lesní požáry.

Nejzávažnějším důsledkem změny klimatu by v budoucnu mohlo být tání polárních ledovců a z toho vyplývající stoupající hladina moří. Možnost nastání škod je v tomto případě ohromná, a to především v pobřežních oblastech, které jsou často hustě osídlené. Ani podniky by se nevyhnuly negativním vlivům, byly by ohroženy přímými ztrátami (movitý a nemovitý majetek), ale vliv by měla významně stoupající hladina moří i na jejich zaměstnance, kteří by tak byli přinuceni přestěhovat se do středozeší. Posun pobřeží hlouběji na pevninu by ale neznamenal jen zaplavení určitého území, ale také vznik rizika bouřkového vlnobití v oblasti, které se dříve toto riziko netýkalo.

Hurikán Katrina (rok 2005) zaměřil pozornost světa na škody způsobené hurikánem, který zasáhne obydlenou oblast. Stejně jako u stoupající hladiny moří, by měli přímořské oblasti očekávat rostoucí počet i u škod způsobených stále ničivějšími hurikány a tajfuny. Tropické bouře způsobují škody především díky silnému větru a záplavám, které mohou zasáhnout i stovky kilometrů vzdálené ostrovy. Asijské státy závislé na období monzunů zase mohou utrpět ohromné škody pokud se změní čas a intenzita příchodu bouří.

Dva týdny před tím než hurikán Katrina udeřil na pobřeží Spojených Států a způsobil tam nevídané škody, napsal profesor z Massachusettského institutu o tom, že má statistický důkaz o tom jak klimatické změny ovlivňují hurikány. Zároveň vyšel v uznávaném časopise Nature článek od profesora Kerry Emanuela, známého pro svou neutralitu v otázce globálního oteplování, článek o tom, jak ohřívání oceánů ovlivňuje stále silící bouře v Atlantickém oceánu. Katrina, po které následovaly ještě hurikány Rita a Wilma, pomohly udělat rok 2005 hurikánovou sezónou s největší četností bouřek, ale také s největšími škodami. Tyto tři bouře způsobily podle Insurance Information Institute přes 2,8 milionu pojistných událostí a pojistitelé vyplatili přibližně 49,2 milionů dolarů.

Překvapivá velikost škod způsobená hurikánem Katrina je zřejmá z obrázku 6, kde je v grafu seřazeno deset hurikánů s dosud nejvyššími škodami. Patrné je také to, že velikost škod způsobených hurikány je v posledním desetiletí vyšší než v letech předešlých, což je způsobeno jejich stále ničivější silou .

Obrázek 6 Seřazení deseti hurikánů s dosud nejvyššími škodami v mld. USD

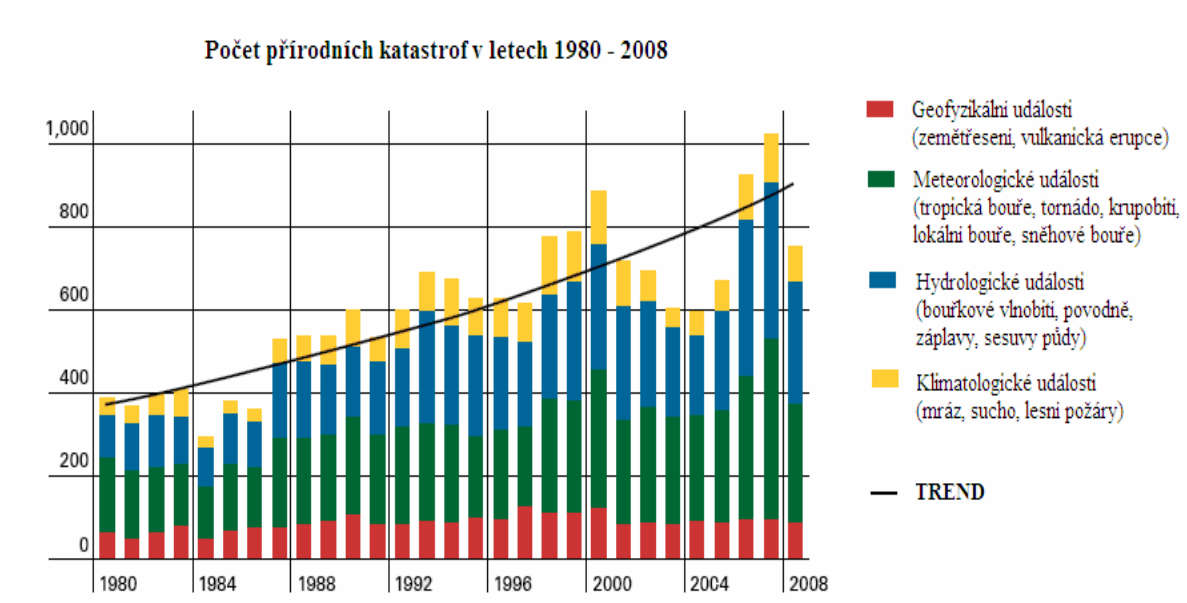
Zdroj: Insurance Information Institute [online]. [cit. 2009-05-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.iii.org/media/hottopics/insurance/hurricanwindstorm/>>.

Další přírodní pohromou, kterou může změna klimatu způsobit jsou období sucha. Některé oblasti světa patří již dnes mezi velmi suchá území a narušení jejich chatrné rovnováhy může znamenat jejich úplnou desertifikaci. Mezi škody, které mohou období sucha způsobit patří například znehodnocení úrody zemědělců, ztráta nebo zmenšení vodních zdrojů, poškození ekosystému a v neposlední řadě vyvolává i nucenou migraci lidí.

Společně se zhoršujícími se obdobími sucha se zvyšuje i možnost vypuknutí lesních požárů. Požáry mohou ohrozit obchodní činnost a turistická centra zasažených oblastí, mohou zničit lesy určené k těžbě dřeva, pastviny a zemědělskou půdu, ale také přirozené prostředí divoké zvěře, rodinné domy atd.

Podobným problémem jsou i vlny horka. Ty evropské z roku 2003 (často uváděné jako názorný příklad změny klimatu) způsobily smrt přibližně 22 tisíc lidí. Souvisejícím problémem je i poptávka po klimatizaci během období extrémních veder, která může následně vést k masivním výpadkům elektrického proudu.

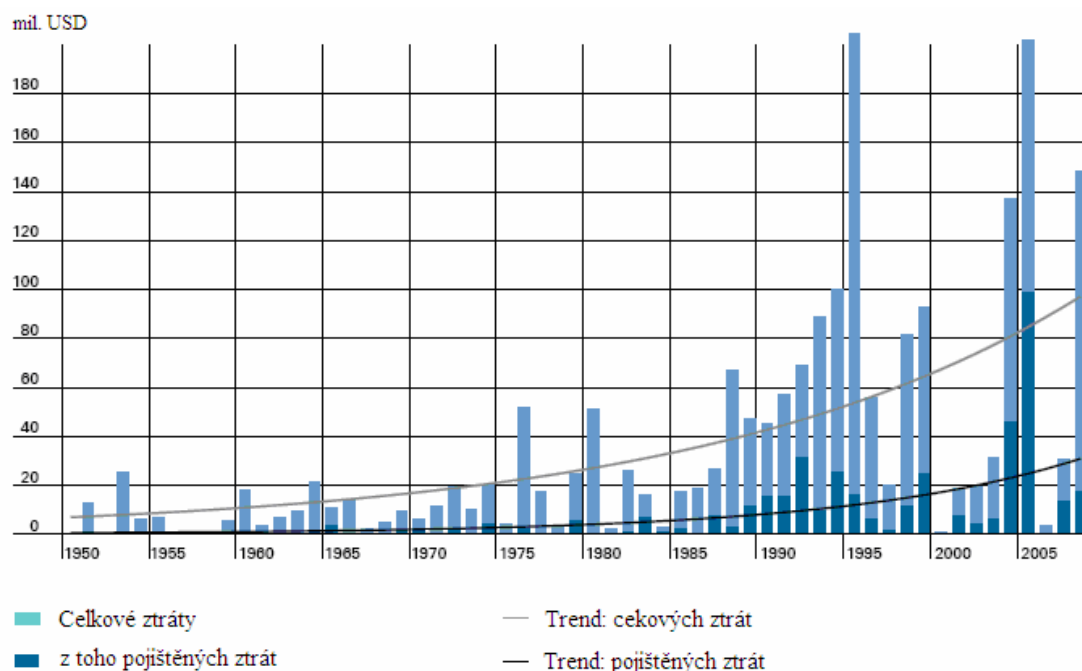
O tom, že počet přírodních pohrom stále roste, je možné se přesvědčit na obrázku 7, kde je v grafu naznačen rostoucí globální trend v počtu událostí.

Obrázek 7 Počet přírodních katastrof v letech 1980 – 2008 a trend v růstu počtu katastrof

Zdroj: Munich Re Group. *Natural catastrophes 2008* [online]. 2009 [cit. 2009-04-21]. Dostupný z WWW: <http://www.munichre.com/publications/302-06022_en.pdf>.

Tak jak roste počet přírodních katastrof, roste i velikost ztrát, které způsobují, a to jak ztrát celkových, tak i těch pojištěných. Tento rostoucí trend je ukázán v grafu v obrázku 8.

Obrázek 8 Celkové ztráty a pojištěné ztráty způsobené přírodními katastrofami z let 1980 – 2008

Zdroj: Munich Re Group. *Natural catastrophes 2008* [online]. 2009 [cit. 2009-04-21]. Dostupný z WWW: <http://www.munichre.com/publications/302-06022_en.pdf>.

5.1.1 Zdravotní rizika

Klimatické změny také představují hrozbu kvůli možnému vlivu na šíření nemocí. Podle studií Harvardské univerzity mohou rostoucí teploty a extrémní výkyvy a změny počasí ovlivnit přenášení a šíření nemocí bacilonosiči jako jsou například komáři (přenášející malárii) a klíšťata (přenášející Lymfskou boreliózu). Dále mohou rostoucí teploty díky většímu výskytu ambrózií a jejich pylu nepříznivě působit na astma. Znečištění ovzduší zase v některých oblastech zásadně zhoršuje dýchací onemocnění lidí.

5.2 Krytí klimatických změn pojištěním

Žádná pojistná smlouva v současné době neposkytuje krytí rizika klimatických změn. Ale existují pojistky, které kryjí takové typy škod, které s nimi mohou úzce souviset, jako například záplavy, silný vítr, mráz, extrémně vysoké teploty, sesuvy půdy a podobně.

Klimatické změny ve skutečnosti zasahují do všech odvětví pojišťovnictví, především do pojištění majetku (budovy, automobily, lodě, letadla), plodin a hospodářských zvířat, odpovědnosti za škody na životním prostředí, také způsobují havárie strojních zařízení vyplývající z extrémních teplot, ztráty dat zapříčiněná výpadkem proudu a samozřejmě zasahují i do životního a zdravotního pojištění.

Jak již bylo řečeno, klimatické změny mohou způsobit velké škody a tedy velké výdaje pojišťoven na pojistná plnění. Díky tomu mohou mít na pojistitele určitý vliv, například při vysokých škodách mohou způsobit pojistitelům finanční problémy, může dojít k vyloučení pojistného krytí některých rizik a v neposlední řadě i vyvolat rostoucí poptávku po státem financovaném odškodnění. Rostoucí nejistota týkající se frekvence, intenzity a prostorového rozmístění škod způsobených změnou klimatu bude tedy způsobovat zranitelnost pojišťovnictví, ale i vládního sektoru.

V současné době se očekává reakce pojistitelů na danou problematiku, a to prostřednictvím vzniku specifických pojistných produktů souvisejících s klimatem, které by pomáhaly zmírnit případné škody. Tyto produkty však mohou mít například:

- vyšší pojistné kvůli krytí událostí a katastrof způsobených měnícím se počasím;
- větší počet výluk týkajících se ztrát spojených se změnou klimatu;
- vyšší spoluúčast na ztrátách.

Mezi aktivity, které by mohly zmírnit škody, patří například:

- snaha o změny ve stavebních předpisech, které povedou ke stavbě konstrukcí s větší šancí vydržet i silící katastrofy jako jsou vichřice, tornáda či hurikány;
- podpora pojištěných při jejich soukromých opatřeních, které snižují velikost možných ztrát;
- rozvoj nových pojistných produktů, které budou umožňovat transfer rizik.

Pojistitelé, kteří si stále více uvědomují klimatická rizika a s nimi související příležitosti, mají možnost spolupracovat s různými společnostmi, klienty a s jejich zprostředkovateli, aby bylo možné vytvořit pojistné produkty, které by splňovaly potřeby obou stran.

5.2.1 Majetková pojištění

O možném vlivu klimatických změn na majetkové škody stále zůstává mnoho nejasného. Většina vědců souhlasí s tím, že srážky jsou v posledních letech více intenzivní a více kolísavé, což vede jak k teplejšímu a suššímu ovzduší, které následně zvyšuje riziko lesních požárů v některých oblastech, tak k ničivým bouřím doprovázených lijáky, které zvyšují riziko záplav apod. Již méně jednotný názor je v otázce stoupajících teplot a jejich vlivu na množství a nebezpečnost hurikánů. Není shoda ani v tom, jestli již nastal okamžik, kdy bude vliv klimatických změn na bouřky a hurikány opravdu citelný nebo ne.

Podle společnosti zabývající se poradenstvím ohledně hurikánů by mohlo globální oteplování během dvaceti let způsobit dvou až pěti procentní nárůstu maximální rychlosti hurikánu, které mohou mít za následek zvýšení ztrát z pojištění majetku až o čtyřicet procent.

Majetkové škody nemusí zahrnovat pouze nároky na náhradu za stavební škody jako jsou rozbitá okna, díry ve střeše či škody uvnitř domů způsobené vodou, ale také mimořádné výdaje za náhradní bydlení, zatímco je dům opravován či znovu postaven. Kromě přímých majetkových, mohou škody zahrnovat také ztráty příjmů akcionářů a dodatečné výdaje během přestavby či přemístění podnikání. [9]

5.2.2 Odpovědnostní pojištění

Většina podniků si sjednává komerční odpovědnostní pojištění kryjící nedbalost, která má za následek škody na zdraví a majetku, ale i poškození dobrého jména firmy. Dále si také mohou sjednat krytí, které ochrání jejich ředitele, manažery a jiné vedoucí pracovníky před obviněním z nesprávného řízení společnosti, které může mít následně dopad na globální oteplování. Obvinění mohou být především odborníci, kteří navrhují a vytváří různé produkty či projekty pro společnost. Tato obvinění jsou nejčastěji podávána ze strany

akcionářů a zákazníků proti činnosti či naopak nečinnosti firmy, která mohla mít na životní prostředí negativní dopad.

Velikost nárůstu majetkových škod, o které již byla zmínka v předešlé kapitole, může být relativně malá ve srovnání s tou, která může být způsobena odpovědností. Škody zde mohou být tak ohromné především kvůli tomu, že v důsledku činnosti společnosti může dojít k poškození životního prostředí, které bude v budoucnosti ovlivňovat životy mnoha lidí, většinou celé budoucí generace.

Ke snížení pravděpodobnosti soudních řízení, pojistitelé analyzují rizika svých klientů a poskytují jim poradenskou činnost založenou na dlouholetých zkušenostech týkajících se odpovědnostního pojištění podniků. Mezi činnosti, které jsou vhodné k omezení žalob z důvodu poškození životního prostředí, patří například snaha společností přizpůsobit se podmínkám a standardům zajišťujících ochranu prostředí, dále vytvoření programů pro snížení emisí, ale také projektů pro úsporu energie. [9]

5.3 Nové příležitosti na trhu

Změny klimatu mohou pro pojišťovny přinášet také další příležitosti, kterých se mohou chopit. Vznikají nová rizika k pojištění, která vyplývají z nových průmyslových odvětví, kam patří například větrné farmy a další alternativní zdroje energie či nově vznikající finanční rizika zahrnující i obchod s emisními povolenkami oxidu uhličitého. Pojistné smlouvy, které zahrnují právě obchod s emisemi, chrání investory tzv. čistých projektů například proti neúspěchu těchto projektů dodržet pravidla pro emisi oxidu uhličitého.

Dále je nutné zbrzdění globálního oteplování nabízením takových pojistných smluv, které budou pojištěnce motivovat ke snaze o ochranu životního prostředí, které se změnou klimatu úzce souvisí. Toho je možné dosáhnout slevami na pojistném při pojištění hybridního automobilu či slevou u smluv spojených s výstavbou „zelených“ staveb.

5.3.1 Pojištění motorových vozidel

Podíl automobilů na emisi skleníkových plynů je obrovský. Právě z toho důvodu je podpora pojišťoven v této otázce velmi důležitá a pojišťovny se snaží své klienty různými způsoby k ochraně klimatu motivovat.

Existují například pojistné smlouvy typu „zaplat' kolik najezdíš“ (pay-as-you-drive, PAYD), u kterých se velikost pojistného počítá podle počtu ujetých kilometrů. Mnoho pojistitelů právě tento typ přijalo a dále rozvíjí programy slev, které dávají pojištěným důvod k omezení svého ježdění. V současné době PAYD funguje například v Austrálii, Izraeli, Kalifornii, Holandsku či Velké Británii.

Dále je některých pojistných trzích možné získat slevu na pojištění motorového vozidla při koupi automobilu poháněného hybridním pohonem. [9]

5.3.2 Pojištění „zelených“ staveb

Počet vlastníků domů, kteří si uvědomují problémy se změnou klimatu a ochranou životního prostředí, stále přibývá a právě tito si často vyrábějí svou vlastní geotermální, sluneční či větrnou energii, jejíž přebytky prodávají do místní rozvodné sítě. Několik pojistitelů podporuje tento trend nabízením pojistných smluv majitelům takovýchto domů, které kryjí jak ztrátu příjmu v případě výpadku proudu kvůli předem vyjmenovaným rizikům, tak i mimořádné výdaje vlastníků domů na nákup elektřiny z jiných zdrojů. Smlouvy většinou kryjí náklady na přepojení na místní rozvodnou síť i různé poplatky s tím spojené.

Společně s rozvojem a rostoucím počtem „zelených“ staveb se do budoucna očekává i významný nárůst počtu pojistitelů nabízejících „zelené“ majetkové pojistné smlouvy a různé slevy. Některé z nich přímo namířené na specifický segment obchodních společností (jako jsou například výrobní společnosti). [9]

Úplně první „zelená“ komerční smlouva byla uzavřena v roce 2006 pojišťovací společností Fireman's Fund, která je členem Allianz. V současné době nabízí Fireman's Fund pojištění pro jednotlivce pod názvem Green House, které zahrnuje modernizaci „zelených“ domů a

poskytuje zdroje, které pomáhají pojištěncům vytvořit zdravější a více energeticky výkonné domy. Dále nabízí zelené řešení i pro podniky ve formě pojištění staveb, dopravních prostředků a výrobních zařízení. Pojištění staveb Green-GardSM, které se týká výstavby úplně nové „zelené“ budovy, renovace již existující budovy či znovu postavení po pojistné události. Klientům je poskytována ochrana finančních investic a investic do životního prostředí. Pojištění dopravních prostředků platí větší náklady na náhradu ukradeného či poškozeného vozidla za nové, s hybridním pohonem či jinak ekologicky upravené. Pojištěním je tedy kryta cena navíc, která byla zaplácena z ekologickou úpravu. Pojištění výrobních zařízení nabízí celou řadu řešení navržené výhradně pro továrny.

Mezi další pojišťovny nabízející tento druh pojištění patří například Lexington pojišťovna, člen American International Group (AIG) a pojišťovny Travelers a ACE USA poskytující pojištění na americkém pojistném trhu, dále japonské pojišťovny Sompo a Tokyo Marine & Nichido.

6 Jaderné riziko

Když začal průmysl jaderné energie přibližně před padesáti léty s výstavbou první jaderné elektrárny, začala si společnost uvědomovat možná nebezpečí související s jejím provozem. Odborníci si uvědomovali, že pokud se další rozvoj jaderného štěpení vymkne kontrole, mohl by mít za následek riziko nukleární řetězové reakce. To by neznamenal pouze zničení jaderného zařízení, ale mohlo by také způsobit radioaktivní znečištění mající za následek ohromné pojistné škody na rozsáhlém území. Tyto obavy se potvrdily přibližně o třicet let později při chybě jaderného reaktoru číslo 4 v Černobylu (1986).

Očekávaný rozsah ztrát z jaderných havárií byl zařazen do oblasti speciálního odpovědnostního režimu. Pouze ten by mohl zajistit majetkové vyrovnání pro veřejnost a podporoval by i další rozvoj jaderného průmyslu, který by jinak čelil ohromnému tlaku ze strany veřejnosti. Speciální odpovědnostní režim byl uveden v Pařížské dohodě ze dne 29. července 1960 o odpovědnosti vůči třetím stranám v oblasti jaderné energie a ve Vídeňské dohodě o občanskoprávní odpovědnosti za jaderné škody z roku 1963.

Principy obou dohod byly zahrnuty do národních legislativ většiny států, které provozovaly a stále provozují jaderné elektrárny. Navíc byla ochrana obětí upevněna i zavedením absolutní odpovědnosti pro vedoucí pracovníky elektráren. Dohody zajišťovaly, že tato odpovědnost musí být pojištěna nebo zabezpečena finanční zárukou přijatelnou pro příslušné úřady. [5]

6.1 Jaderné pooly

Pojistitelé poskytují krytí jaderného rizika přibližně čtyři desetiletí, a jejich dostupnost je v současné době považována za samozřejmou.

S příchodem prvních jaderných programů byli pojistitelé postaveni před ohromnou výzvou, museli najít způsob jak poskytnout krytí rizik vyplývajících z jaderného programu. Kritéria běžně používaná pro ohodnocování rizik nemohla být v této oblasti použita, nebyla k dispozici žádná statistická data a i přes to na trhu bylo jen velmi málo pojistitelů, kteří

nebyli ochotni spolupodílet se na založení portfolia celosvětového měřítká. Všem zúčastněným však bylo jasné, že i tyto nehody, které se stávají jen zřídka, mohou mít katastrofické následky a mohou proto znamenat velmi vysoké finanční výdaje celého trhu. Pojistitelé si uvědomovali, že jaderná katastrofa by téměř jistě vyvolala velký počet nároků na pojistná plnění z mnoha různých druhů pojistek, a to by mohlo následně způsobit problémy se solventností. Hned od začátku tedy bylo jasné, že jednotlivé trhy by takové riziko samy neunesly, natož jednotlivý pojistitelé.

Pojistitelé si proto vynutili vyloučení rizika radioaktivní kontaminace v odvětvích, kde bylo pokládáno za nepojistitelné. V praxi, se to týkalo všech podnikatelských pojištění kromě životního pojištění, pojištění proti námořním rizikům a ve většině státech i úrazového pojištění. Aby byli pojistitelé schopni poskytovat krytí jaderných rizik, rozhodli se spojit a vytvořit tak jaderné pooly, které se lépe vypořádají ohromným rizikem. [5]

6.1.1 Činnost poolů

Jaderné pooly, stejně jako i teroristické, jsou obvykle vytvářeny z následujících důvodů:

- počet pojištěných rizik je příliš malý na to, aby mohl být vytvořený dostatečně veliký pojistný kmen;
- pojištěné riziko je z velké části neznámé, protože se týká převážně nových technologií;
- k pojištění těchto rizik je nutná finanční kapacita, kterou členové poolu nejsou schopni poskytnout jednotlivě;
- toto riziko představuje obzvláště velké nebezpečí (jako například enormní počet pojistných událostí najednou), které by bylo těžké nebo dokonce nemožné pokrýt obvyklým způsobem.

Poté co byly předešlé charakteristiky identifikovány jako typické znaky v otázce pojištění jaderného rizika, byl pool vyhodnocen pojistiteli a odborníky jako nejlepší řešení v otázce pojištění této specifické oblasti.

Pooly jsou provozovány na základě řady pravidel, které jsou běžné pro jaderné pojištění ve všech státech. Členové si například ponechávají svůj podíl v poolu a nepředávají ho dále do zajištění. Jiným pravidlem je, že pooly jsou založené na vnitřní solidaritě a vzájemném zajištění. Tyto základní principy však nebrání určitým rozdílům mezi státy, ve kterých jsou pooly provozovány. Některé pooly tedy mohou navíc poskytovat pojištění pro radioaktivní izotopy či nuklidy, které jsou používány k průmyslovým, zemědělským a lékařským účelům.

Rozdíly mezi jednotlivými pooly jsou ale také v pohledu na odvětví pojištění, kterými mohou být rizika přijímána. Prakticky všechny pooly poskytují pojištění odpovědnosti vůči třetím stranám pro provozovatele jaderných zařízení, a to již od samého počátku, kdy pojistný trh začal reagovat na potřeby jaderného průmyslu vyplývající s mezinárodních dohod o odpovědnosti, o kterých již byla zmínka. Několik poolů navíc poskytuje pojištění odpovědnosti vůči třetím stranám pro rizika vyplývající z přepravy jaderného materiálu, jiné zase poskytují úrazové pojištění zaměstnanců.

Dohody i příslušné domácí zákony uvádějí několik výluk z pojištění. Všechny poolové smlouvy uvádějí výluku pro stanovené období přesahující deset let (časová franšíza). Ve většině států jsou vyloučeny i přírodní pohromy mimořádné povahy. Válka a válečné události jsou vyloučeny vždy, ve všech státech, stejně jako jsou i výluky pro použití jaderných zbraní.

Co se týče terorismu, ten až do 11. září 2001 nebyl z pojištění vyloučen. Po útocích na WTC pooly riziko terorismu přehodnotily a zařadily ho mezi výluky nebo ho přesunuly jen do majetkového pojištění jaderných elektráren.

Velká většina poolů poskytuje krytí materiálních škod způsobených elektrárně samotné, obvykle společně s pojištěním pro oběti. Podle podmínek běžně použitých v protipožárních pojistkách na daném trhu, poskytuje pojištění krytí škod způsobených neřízenou reaktivitou, kam patří například nepředvídaná řetězová reakce nebo přehřátí reaktoru, stejně jako kontaminace radioaktivním materiálem způsobená nějakou nehodou.

Krytí nákladů na „vyčištění“ či náhrada majetku elektrárny jsou také často dostupné jako krytí havárie na zařízení a přerušení provozu, a to formou samostatné pojistné smlouvy nebo jako součást majetkového pojištění. Jen omezený počet poolů poskytuje krytí pro rizika spojená se stavbou či rekonstrukcí majetku.

V poslední době je snahou uvést na trh i méně tradiční krytí, jako jsou například úplné pojištění rozvahy jaderného zařízení či krytí podílů na zisku. [5]

6.2 Jaderné pooly ve světě

Na světě existuje přes třicet jaderných poolů. Z toho v Evropě působí 17 národních jaderných poolů, které jsou vyjmenované v tabulce 10.

Tabulka 10 *Národní jaderné pooly v Evropě*

Státy	Název poolu
Finsko a Švédsko	<i>NNI (Nordic Nuclear Insurers)</i>
Velká Británie	<i>NRI (Nuclear Risk Insurers Limited)</i>
Holandsko	<i>Dutch Atomic Pool (Nederlandse Pool voor Verzekering van Atoomrisico's)</i>
Německo	<i>DKVG (Deutsche Kernreaktor- Versicherungsgemeinschaft)</i>
Belgie	<i>SYBAN (Syndicat Belge D'Assurances Nucleaires)</i>
Česká republika	<i>Český jaderný pool</i>
Francie	<i>ASSURATOME</i>
Slovensko	<i>Slovenský jadrový poisťovací pool</i>
Švýcarsko	<i>Swiss Nuclear Insurance Pool</i>
Maďarsko	<i>Hungarian Atomic Pool</i>
Slovinsko	<i>Nuclear Insurance and Reinsurance Pool, Ljubljana</i>
Chorvatsko	<i>Croatian Nuclear Pool</i>
Španělsko	<i>ESPANUCLEAR (Spanish Atomic Pool)</i>
Rusko	<i>Russian Nuclear Insurance Pool</i>
Ukrajina	<i>The Ukrainian Nuclear Insurance Pool</i>
Rumunsko	<i>Romanian Pool</i>
Bulharsko	<i>Bulgarian National Nuclear Insurance Pool</i>

Zdroj: Český jaderný pool [online]. 2008 [cit. 2009-05-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.nuclearpool.cz/cs/zahranicni-spoluprace/>>.

Jaderných poolu mimo Evropu je méně. Pooly existují v:

- Kanadě - *Nuclear Insurance Association of Canada*;
- Mexiku - *Pool Atómico Mexicano*;
- Jižní Africe - *The South African Pool for the Insurance of Nuclear Risks*;
- Číně - *The China Nuclear Insurance Pool*;
- Japonsku - *The Japan Atomic Energy Insurance Pool*;
- Jižní Koreji - *The Korea Atomic Energy Insurance Pool*;
- Tchajvanu - *Nuclear Energy Insurance Pool of the Republic of China*;
- Spojených státech amerických - *ANI (American Nuclear Insurers)*. [7]

7 Vliv nových rizik na český pojistný trh

7.1 Terorismus

Ve všeobecných pojistných podmínkách v ČR se obecně používá tato definice terorismu:

„Terorismus je vědomé a cílené násilí proti civilnímu obyvatelstvu s politickými nebo ideologickými cíli, resp. předem připravené, promyšlené použití násilí nebo hrozby násilí obvykle zaměřené proti nezúčastněným osobám s cílem vyvolat strach, jehož prostřednictvím mají být splněny politické, náboženské nebo ideologické požadavky.“

[Všeobecné pojistné podmínky pojišťovny Allianz]

V České republice jsou teroristické útoky zahrnuty v obecných výlukách z pojištění, což je dáno smlouvami, které mají pojišťovny uzavřené se svými zajistiteli. Přesto existují na trhu pojistky, na které se výluky nevztahují. Nejčastěji nejsou výlukou z pojištění ovlivněny cestovní a životní pojištění. Ve všech pojistných smlouvách jsou ale vyloučena plnění v případě, že pojištěný byl přímo zapojen do teroristické činnosti.

Možnost sjednání pojištění, které by umožnilo krýt škody vzniklé i v souvislosti s teroristickým útokem či možnost připojištění pro případ teroristického útoku na českém pojistném trhu je shrnuta v následujících příspěvcích odborníků z některých pojišťoven působících na českém pojistném trhu.

Hasičská vzájemná pojišťovna

Tato pojišťovna v současné době připojištění teroristického útoku nenabízí. Teroristické akce jsou v generálních výlukách pojistných podmínek, a tyto vycházejí z výluk obsažených v zajistných podmínkách. [12]

Pojišťovna Kooperativa

Podle tiskového mluvčí Kooperativy, má pojišťovna škody vzniklé následkem teroristických akcí ve výlukách. Pokud by však přeci jen došlo ke škodě, která by měla charakter teroristického činu, Kooperativa by v takovém případě k řešení situace přistupovala velice vstřícně a citlivě s přihlédnutím ke všem okolnostem případu.

Výjimkou je rezervotvorné (kapitálové) životní pojištění, kde v případě úmrtí pojištěného v důsledku teroristických akcí, bude oprávněným osobám vyplacena rezerva pojistného vytvořená k datu úmrtí pojištěného včetně podílů na zisku přiznaných k tomuto dni. [12]

Pojišťovna České Spořitelny

Co se týče úrazového i životního pojištění, na pojistné události v souvislosti s teroristickými útoky se žádné výluky nevztahují kromě případu, kdy je pojištěný na útoku jakýmkoli způsobem sám aktivně účasten. To znamená, že v případě pojistné události způsobené útokem pojišťovna vyplatí plnění ve sjednané výši jak v případě úmrtí, tak v případě trvalého poškození či dlouhodobého léčení pojištěného. [12]

Pojišťovna UNIQA

U cestovního a životního pojištění je nutné nezahrnutí této výluky nejprve konzultovat se zajištěním. Obecně lze říci, že teroristické útoky jsou zahrnuty v oblasti výluk z pojištění, a neuplatňuje se na ně tedy plnění.

Riziko terorismu nově pokryje pojištění léčebných výloh pojišťovny UNIQA. Připojištění proti teroristickému útoku v oblasti cestovního pojištění neposkytují. Fakultativní sjednávání tohoto rizika není ani příliš možné z důvodu nutného zajištění. V případě plošného zařazení do všech pojistných smluv by bylo nutné i cenu cestovního pojištění zvýšit, aby byly pokryty náklady na speciální zajištění, které by nebylo levnou záležitostí. [14]

Allianz pojišťovna

Allianz pojišťovna nabízí pojištění terorismu v rámci pojištění léčebných výloh v zahraničí jako pomoc turistům, kteří budou na cestách zasaženi teroristickým útokem. Riziko terorismu je odchylně od ustanovení pojistných podmínek kryto všemi smlouvami cestovního pojištění sjednanými po 15. říjnu 2005, a to bez navýšení sazeb pojistného.

Pojištění rizik souvisejících s terorismem se vztahuje pouze na léčebné výlohy v zahraničí, nikoli na další rizika, která jsou v rámci cestovního pojištění nabízena. Přestože Allianz pojišťovna nabízí neomezené krytí léčebných výloh, u pojistných událostí souvisejících s

terorismem je stanoven maximální limit pojistného plnění ve výši 1 500 000 Kč na jednu pojistnou událost.

Pojištění se samozřejmě nevztahuje na osoby, které by se jakýmkoli způsobem podílely na přípravě, organizování či provedení teroristického útoku. Dále na osoby, které vycestovaly do oblastí teroristickým útokem již zasažené nebo ohrožené nebo v takové oblasti zůstávají přes důrazné varování státních orgánů České republiky, státních orgánů jiných států či významných mezivládních institucí.

Obecně lze tedy říct, že pokud se na našem pojistném trhu terorismus objevuje, tak pouze jako součást cestovního nebo životního pojištění, a ani to není pravidlem. Terorismus je součástí obecných výluk z pojištění a jen zřídka kdy je součástí pojištění. Pokud by klienti vyžadovali krytí tohoto rizika, byl by nutný souhlas zajišťovny a bylo by také nutné radikálně zvýšit cenu pojištění. [11]

7.2 Rizika metropolí

Jak již bylo řečeno v jedné z předešlých kapitol, aby se město stalo metropolí, musí jeho populace přesahovat počet deset milionů obyvatel. Takové město však v České republice není. Největším městem je hlavní město Praha, jejíž počet obyvatel je „pouhých“ 1 226 697 (tj. počet obyvatel k 30. 9. 2008) a proto se tedy nedá za metropoli považovat. Z tohoto důvodu se rizika metropolí České republiky netýkají, a tedy ani pojistný trh nemusí řešit otázku nebezpečí plynoucích z metropolí.

I přes to se však v Praze mohou podobná rizika alespoň částečně projevit. Praha má velký význam a vliv v ČR nejen proto, že je hlavním městem, ale je zároveň sídlem mnoha důležitých institucí a společností. Také počet obyvatel je o mnoho vyšší než v jiných městech (tabulka 11). Nebezpečí pro Prahu vyplývá i z vysoké koncentrace hodnot na jejím území, z přítomnosti metra, bez kterého by zkolabovala veškerá doprava v hlavním městě a ohrožována je i přírodním nebezpečím v podobě povodní, které způsobuje rostoucí hladina řeky Vltavy protékající centrem města.

Tabulka 11 *Pět největších českých měst podle počtu obyvatel*

Město	Praha	Brno	Ostrava	Plzeň	Olomouc
Počet obyvatel. k 1. 5. 2009	1 278 170	404 083	315 680	174 505	102 036
Hustota obyvatel (osob/km ²)	2 579	1 757	1 475	1 396	987

7.3 Klimatické změny

V důsledku změn klimatických podmínek, z velké části způsobených rozvojem lidské společnosti, dochází na konci 21. století k rostoucí síle živelních pohrom také na území České republiky. Mezi nejvýraznější projevy klimatických změn, které lidé pocítují na vlastní kůži nejčastěji, patří prudké lijáky či rychlé tání ledu způsobující povodně a v posledních letech také vichřice (orkány). I když vichřice na našem území, nemají tak ničivou sílu jako v pobřežních oblastech, je jejich vliv značný z toho důvodu, že je zde jejich výskyt neobvyklý a následky jsou ničivé.

Podle zajišťovny Munich Re patří mezi hlavní projevy klimatických změn, které se týkají území České republiky:

- Rostoucí srážky v zimě: zimní srážky v budoucnu porostou přibližně o 10 až 20 %.
- Teplejší zimy: na konci 21. století bude teplota v zimním období o 4°C vyšší než v období let 1961 až 1990 a srážky budou spíše dešťové než sněhové, což bude stále více zvyšovat riziko povodní.
- Častější teplé vlny: v průběhu 21. století porostou i letní teploty, a to o víc než 3,5°C, a proto se budeme čím dál častěji setkávat s vlnami veder, dá se tedy očekávat i více suchých období.
- Nižší, ale intenzivnější letní srážky: podle klimatického modelu budou celkové srážky v letních měsících (od července do září) v průměru nižší o 20 až 30 % oproti období let 1961 až 1990 a budou rozloženy do menšího počtu dešťů, které budou o to prudší. [6]

Mezi největší české pojistné živelné události patří povodně z července 1997 a srpna 2002, dále orkán Kyrill z roku 2007 a vichřice Emma z března 2008.

V červenci 1997 zasáhly celé území Moravy povodně. Škody, které způsobily, dosáhly velikosti 62,6 mld. Kč, z čehož pojišťovny zaplatily klientům celkem 9,7 mld. Kč. Toto nízké číslo u vyplacených prostředků pojišťovnami je následkem nedostatečného rozsahu pojištění majetku z té doby. Občané si však tento fakt následně uvědomili, což se projevilo při dalších povodních v roce 2002, kdy došlo k výraznému zvýšení vyplacených pojistných plnění.

O pět let později, v srpnu 2002, ukázaly svou sílu povodně v Čechách. Jejich škody dosáhly 73 mld. Kč, z toho pojišťovny uhradily přibližně polovinu, což je výrazně více než v prvním případě na Moravě.

V lednu 2007 naše území zasáhl orkán Kyrill, který byl z celoevropského pohledu sice jen středně velkou živelní pohromou, ale pro ČR měl katastrofální následky. Orkán Kyrill na našem území způsobil bezmála osmdesát tisíc pojistných událostí v objemu 2,225 miliardy korun (což je vidět z tabulky 11) a stal se tak nejhorší větrnou živelní událostí české pojišťovací historie. Rychlost větru, které orkán dosáhl byla pravděpodobně nejvyšší zjištěnou rychlostí v Čechách od doby instrumentálních měření.

Tabulka 12 *Likvidace pojistných událostí způsobených vichřicí Kyrill (stav k 30. 4. 2007)*

	Počet pojistných událostí (ks)			Škody (tis. Kč)	
	Nahlášené	Vyřízené	Podíl vyřízených k nahlášeným	Nahlášené	Podíl plnění celkem k nahlášeným
Poj. obyvatel	60 131	55 687	92,6 %	771 967	85,3 %
- poj. domácnosti	6 630	6 087	91,8 %	77 076	81,7 %
- poj. budov	51 504	47 794	92,8 %	652 853	85,7 %
- poj. motor. vozidel	1 972	1 786	90,6 %	41 960	86,8 %
- poj. ostatní	25	20	80,0 %	78	23,1 %
Poj. podnikatelská	17 769	12 540	70,6 %	1 309 761	53,6 %
- poj. majetku	15 867	11 257	70,9 %	1 154 757	55,6 %
- poj. motor. vozidel	676	547	80,9 %	20 279	77,8 %
- poj. ostatní	1 226	736	60,0 %	134 725	32,4 %
Poj. plodin a zvířat	162	99	61,1 %	17 110	39,9 %
Celkem ČAP	78 062	68 326	87,5 %	2 098 838	65,2 %
Odhady pojišťoven	78 716			2 225 063	

Zdroj: ČAP [online]. 5/2007[cit. 2009-05-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.cap.cz>>.

V celé Evropě je objem pojištěných škod způsobených Kyrillem odhadován dokonce na minimálně 3,5 miliardy eur. To, že k nám takto silná zimní bouře došla až od Atlantiku, kde vzniká, je však zatím spíše výjimečné. Většinou bouře postihují především západní Evropu a při jejich postupu dále na východ jejich síla zpravidla slábne a i díky tomu je v ČR celkový rozsah škod způsobených vichřicemi relativně malý.

Podle statistik ČSOB Pojišťovny se vichřice podílejí na všech likvidovaných katastrofických živelních pojistných událostech zhruba jen 9 % (celosvětově je podíl škod z vichřic na celkových katastrofických živelních pojištěných škodách podle zajišťovny Munich Re 42 %).

V březnu 2008 udeřila další přírodní katastrofa, a to vichřice Emma, která byla provázená prudkými srážkami a krupobitím. Na celém území bylo nahlášeno celkem 38 300 pojistných událostí v celkové výši 1,355 mld. Kč, jak je vidět v tabulce 12.

Tabulka 13 *Likvidace pojistných událostí způsobených vichřicí Emma (stav k 31. 5. 2008)*

	Počet pojistných událostí (ks)			Škody (tis. Kč)	
	Nahlášené	Vyřízené	Podíl vyřízených k nahlášeným	Nahlášené	Podíl plnění celkem k nahlášeným
Poj. obyvatel	29 195	26 578	91,0 %	574 936	71,6 %
- poj. domácnosti	1 716	1 565	91,2 %	13 387	72,1 %
- poj. budov	21 327	19 699	92,4 %	306 992	83,9 %
- poj. motor. vozidel	1 393	1 229	88,2 %	29 374	84,1 %
- poj. ostatní	4 740	4 085	86,2 %	224 896	53,1 %
Poj. podnikatelská	6 794	4 693	69,1 %	684 543	50,2 %
- poj. majetku	6 399	4 400	68,8 %	647 611	51,1 %
- poj. motor. vozidel	330	258	78,2 %	10 910	79,0 %
- poj. ostatní	59	35	59,3 %	10 423	34,3 %
Poj. plodin a zvířat	1	1	100,0 %	0	
Celkem ČAP	35 990	31 272	86,9 %	1 259 479	59,9 %
Odhady pojišťoven	38 300			1 355 047	

Zdroj: ČAP [online]. 5/2007[cit. 2009-05-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.cap.cz>>.

7.4 Jaderné riziko

V České republice se nacházejí celkem dvě jaderné elektrárny, Dukovany a Temelín, a proto se musel český pojištný trh otázkou pojištění rizik z nich vyplývajících zabývat.

7.4.1 Český jaderný pojišťovací pool

Český jaderný pojišťovací pool je volné sdružení společností pojišťujících a zajišťujících rizika spojená s provozem jaderných zařízení a zdrojů ionizujícího záření. V současné době se Český jaderný pojišťovací pool podílí na pojištění a zajištění více než 386 jaderných elektráren po celém světě včetně obou českých jaderných elektráren, JE Dukovany a JE Temelín.

Pool působí v rámci celosvětového společenství národních jaderných poolů, se kterými aktivně rozvíjí obchodní a technickou spolupráci. V rámci obchodní výměny spolupracuje na bázi aktivního (tj. převzatého) a pasivního (tj. odevzdaného) zajištění s více než dvaceti zahraničními národními pooly.

Jadernými zařízeními jsou podle zákona č. 18/1997 Sb., o mírovém využívání jaderné energie a ionizujícího záření, tzv. "atomového zákona", stavby a provozní celky, jejichž součástí je jaderný reaktor využívající štěpnou řetězovou reakci (např. jaderné elektrárny), zařízení pro výrobu, zpracování, skladování a ukládání jaderných materiálů, úložiště radioaktivních odpadů a zařízení pro skladování radioaktivních odpadů.

7.4.1.1 Vznik Českého jaderného pojišťovacího poolu

První úvahy o založení Českého jaderného poolu začali již v roce 1988. Reálné diskuse na téma komerčního pojištění jaderných rizik se však uskutečnily až v roce 1991, záhy po přijetí zákona a pojišťovnictví.

O tři roky později, 24. června 1994, Česká republika přistoupila k Vídeňské úmluvě o občanskoprávní odpovědnosti za jaderné škody. Ve stejném roce byla v rámci České asociace pojišťoven (ČAP) ustavena pracovní skupina, která měla za úkol vypracovat scénář a harmonogram postupu při založení Českého jaderného poolu.

Během následujícího roku se k pojištění jaderných rizik přihlásilo celkem 12 českých pojišťoven. A v červenci roku 1995 byla podepsána první Smlouva o spolupráci pojistitelů při pojištění odpovědnosti z provozu jaderných zařízení na území ČR. Smlouva zároveň určila vedoucího pojistitele, Českou pojišťovnu a.s., která zřídila Kancelář Českého jaderného poolu, kterou dále také spravuje. Za den vzniku Českého jaderného poolu se de facto považuje datum 1. září 1995, kdy Kancelář zahájila svou činnost.

Dne 26. června 1996 byla podepsána Smlouva o spolupráci pojistitelů při pojištění majetkových škod na jaderných zařízeních. V roce 1996 se činnost poolu zaměřila na aktivní zajišťovací činnost. Mezi zahraniční partnery z tohoto prvotního období Českého jaderného poolu patří britský, německý a slovinský pool. V říjnu 1996 Český jaderný pool pojistil svou první odpovědnostní pojistnou smlouvou rizika z přepravy jaderného materiálu.

První elektrárnou pojištěnou Českým jaderným poolem se stala jaderná elektrárna Dukovany, a to 28. ledna 1998.

V roce 1999 vstoupila v platnost Dohoda pojistitelů účastněných na pojištění rizik z provozu jaderných zařízení o solidární odpovědnosti a v roce 2001 vstoupila v platnost Dohoda pojistitelů zúčastněných na pojištění rizik z provozu jaderných zařízení o spolupráci při likvidaci pojistných událostí.

1. ledna 2008 došlo k oficiální změně názvu Českého jaderného poolu na Český jaderný pojišťovací pool (do té doby to byl Český jaderný pool). [7]

7.4.1.2 Členské pojišťovny Poolu

Mezi členy Českého jaderného pojišťovacího poolu patří:

1. Allianz pojišťovna;
2. Česká podnikatelská pojišťovna (Vienna Insurance Group);
3. Česká pojišťovna;
4. ČSOB Pojišťovna (člen holdingu ČSOB);

5. Generali Pojišťovna;
6. Hasičská vzájemná pojišťovna;
7. HDI Versicherung AG;
8. pojišťovna Kooperativa (Vienna Insurance Group);
9. MAXIMA pojišťovna;
10. UNIQA pojišťovna. [7]

7.4.1.3 Odpovědnostní pojištění nabízená Poolem

Pojištění zákonné odpovědnosti provozovatele jaderného zařízení za jaderné škody vzniklé třetím stranám z provozu jaderného zařízení nebo z přepravy jaderného materiálu je pojištěním povinným, které je upraveno v atomovém zákonu. Toto zákonné pojištění je určené především:

- držitelům povolení k provozu jaderného zařízení nebo k jakékoliv činnosti spojené s užíváním jaderného zařízení;
- držitelům povolení k přepravě jaderného materiálu, kteří jsou dle atomového zákona provozovateli odpovědnými za jadernou škodu podle mezinárodní smlouvy (Vídeňské úmluvy o občanskoprávní odpovědnosti za jaderné škody), kterou je Česká republika vázána.

Dále je nabízeno dobrovolné Pojištění provozovatelů zdrojů ionizujícího záření (radionuklidových zářičů), kterým atomový zákon neukládá povinnost uzavřít pojištění odpovědnosti za jaderné škody vzniklé třetím stranám, ale považují takové pojištění za potřebné pro zajištění ochrany jejich podnikatelských aktivit.

Jako doplňkové pojištění k výše uvedeným pojištěním je možné sjednat Pojištění obecné odpovědnosti provozovatelů jaderných zařízení (pojištění nejaderných škod).

Pojištění odpovědnosti členů představenstva a dozorčí rady akciové společnosti za škodu vzniklou v důsledku jaderné škody, lze sjednat pouze pro klienty, kteří mají sjednané platné pojištění odpovědnosti za nejadernou škodu členů představenstva a dozorčí rady akciové společnosti. [7]

7.4.1.4 Majetková pojištění nabízená v současnosti Poolem

Majetková pojištění jaderných zařízení v rozsahu od základního pojištění tzv. FLEXA až po All Riskové pojištění, s připojištěním tzv. jaderných škod, tj. škod způsobených:

- extrémně vysokou teplotou neřízené jaderné reakce;
- radioaktivní kontaminací nebo aktivací.

Toto pojištění je možné rozšířit o připojištění rizika přerušení provozu v důsledku pojištěné majetkové škody, které je poskytováno i v All Riskové podobě.

Nabízena jsou také Pojištění technických rizik, a to v podobách:

- pojištění elektronických zařízení;
- pojištění strojů a strojních zařízení;
- pojištění stavebně-montážních děl.

Dále je poskytováno Pojištění zásilek jaderného materiálu, které poskytuje pojistné krytí přepravovaného jaderného materiálu (čerstvého jaderného paliva, polotovarů, substrátu, zářičů, přístrojů apod.). Pojištění lze sjednat v závislosti na povaze přepravovaného materiálu od základního rozsahu pojištění až po pojištění All Risk.

Posledním druhem pojištění, které lze sjednat, je Majetkové pojištění pro dodavatele provozovatelů jaderných zařízení (zejména pojištění nákladů na dekontaminaci). [7]

8 Závěr

Tato práce byla věnována novým rizikům, která v současnosti ohrožují společnost a která mohou znamenat nebezpečí i v budoucnosti. Část práce se snažila zachytit vliv těchto rizik na český pojistný trh a zodpovědět otázku, zda je domácí trh právě těmito riziky ohrožen a pokud ano, tak do jaké míry.

Globální pojistný trh se v posledních letech intenzivně zabývá řešením pojistitelnosti nových rizik, a to z toho důvodu, že škody vzniklé právě díky těmto rizikům dosahují velmi vysokých hodnot. Důvodů, kvůli kterým rizika vznikají je mnoho. Je to například nárůst počtu obyvatel, rozmach velkoměst, hromadění hodnot na malém území, sociální problémy (terorismus), klimatické změny, apod.

Jako první bylo v této práci řešeno riziko terorismu. Nejdůležitějším mezníkem je v otázce jeho pojistitelnosti datum 11. září 2001, kdy došlo k útokům na WTC. Před tímto datem byl terorismus zahrnut v pojištění téměř běžně, a to v pojistných smlouvách v rámci protipožárních pojistek. Útoky však poukázaly na nový rozměr tohoto rizika, na ohromné škody, které byly do té doby pro trh nepředstavitelné. Díky tomu se terorismus dostal do výluk z pojištění. Také začaly vznikat různé pojistné programy zabývající se krytím rizika terorismu, nejčastěji ve spolupráci se státem, který by pomohl v případě, že by vzniklé škody přesáhly finanční možnosti soukromého trhu.

Další kapitola se snaží charakterizovat riziko metropolí. Jsou zde vyjmenována rizika, která metropole mohou díky velké hustotě obyvatel a vysoké koncentraci hodnot ohrozit a způsobit tak ohromné škody. Kvůli charakteru rizik zde hrají nejdůležitější roli pojištění odpovědnostní a majetková, ale také komerční úrazové, životní a nemocenské.

V poslední době se jako velmi významné riziko zdá změna klimatických podmínek. Díky těm dochází k nárůstu síly přírodních pohrom, ale také k masivnímu šíření nemocí a rostoucímu počtu některých onemocnění. Pojištění, které by krylo přímo riziko změn klimatu, na trhu neexistuje, ale některá pojištění kryjí takové typy škod, které s nimi mohou velmi úzce souviset. Jsou to například záplavy, silný vítr, extrémně vysoké teploty,

období sucha apod. Na trhu také vznikají nové pojistné produkty, které se snaží prostřednictvím různých výhod a slev přimět klienty k ochraně životního prostředí a tedy „pozastavení“ změn klimatu.

Čtvrtým zmiňovaným rizikem je jaderné riziko. To souvisí především s provozem jaderných elektráren. Díky ohromnému riziku, které hrozí při výbuchu jaderného zařízení, vznikly po celém světě jaderné pooly, které mezi sebou velmi úzce spolupracují. Současně došlo ke vzniku několika mezinárodních dohod, ze kterých vyplývá povinnost poolů mít sjednané odpovědnostní pojištění vůči třetím stranám.

Poslední kapitola je věnována vlivu výše zmíněných rizik na český pojistný trh. Terorismus se i na našem území dostal po útocích na WTC díky vlivu zajistitelů do výluk z pojištění, a to i přesto, že Česká republika není, ve srovnání s jinými státy, terorismem téměř vůbec ohrožena. Rizika metropolí se nás také příliš netýkají vzhledem k tomu, že na území ČR žádná metropole není. Ale i přes to, mohou ohrožovat obdobná rizika (i když v menším rozsahu) např. hlavní město Prahu, která je sídlem mnoha důležitých institucí a kde je vysoká koncentrace hodnot. Vliv klimatických změn se u nás projevil rostoucím rizikem povodní a v roce 2007 překvapil domácí pojistný trh orkán Kyrill, protože vichřice s takovou silou do centra Evropy většinou nedojdou. Jaderné riziko se našeho trhu týká zatím asi nejvíce a to díky dvěma jaderným elektrárnám (Dukovany a Temelín). V ČR proto vznikl Český jaderný pojišťovací pool, který působí v rámci celosvětového společenství národních jaderných poolů.

Dalo by se tedy říct, že globální trh se často s těmito novými riziky snaží vyrovnat tím, že vytváří různá sdružení pojistitelů a zajistitelů, především ve formě poolů, ať už teroristických, jaderných či jiných. Pooly jsou pro krytí rizik velkého rozsahu, nebezpečné povahy a rizik s nedostatečnými informacemi a statistikami o velikosti možných škod vhodné především díky jejich velkému pojistnému kmeni a tedy lepší možnosti rozložení rizika. Trh také často volá po spolupráci s vládami států, které jsou těmito riziky ohroženy nejvíce, aby došlo k zajištění komerčního trhu v případě, že jeho kapacita bude vyčerpána.

9 Seznam použité literatury

Citace

Knižní zdroje

- [1] CIPRA, T. *Pojistná matematika – teorie a praxe*. 1. vyd. Praha: Ekopress, 1999, s. 16. ISBN 80-86119-17-3
- [2] DUCHÁČKOVÁ, E. *Principy pojištění a pojišťovnictví*. 1. vyd. Praha: Ekopress, 2003, s. 9-11, s. 35. ISBN 80-86119-67-X.
- [3] MAJTÁNOVÁ, A. a MARKO, P. Teroristické riziká a opatrenia štátu pri ich krytí (1. část). *Pojistný obzor*. 8/2007, s. 6-8. ISSN 0032-2393.
- [4] MAJTÁNOVÁ, A. a MARKO, P. Teroristické riziká a opatrenia štátu pri ich krytí (2. část). *Pojistný obzor*. 9/2007, s. 15. ISSN 0032-2393.

Internetové zdroje

- [5] ANDRIS, D., GALEY, G. *Nuclear risks in property insurance and limitations of insurability* [online]. Swiss Reinsurance Company, 2003, pgs. 2-4, pg. 7, [cit. 2009-04-27]. Dostupný z WWW: <<http://www.swissre.com/resources/bf6bda00455c563e96e7be80a45d76a0-NuclearRisk.pdf>>.
- [6] BEDACHT, E., aj. *High and lows - Weather risks in central Europe* [online]. Munich Re Group., 2008, 7-9 pgs [cit. 2009-05-11]. Dostupný z WWW: <http://www.munichre.com/publications/302-05482_en.pdf>.
- [7] Český jaderný pool [online]. 2008 [cit. 2009-05-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.nuclearpool.cz>>.
- [8] ČTK. *Spor o pojištění WTC je vyřešen, obnova může začít* [online]. Archiweb, 5/2007 [cit. 2009-02-25]. Dostupný z WWW: <<http://www.archiweb.cz/news.php?action=show&id=3562&type=2>>.
- [9] Insurance Information Institute. *Climate Change: Insurance Issues* [online]. Insurance Information Institute, Inc., 4/2009 [cit. 2009-04-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.iii.org/media/hottopics/insurance/>>.

- [10] JESSUP, J., aj. *Report 2002 - WTC Update* [online]. Benfield Group limited 11/2002, pgs. 13-15, [cit. 2009-04-04]. Dostupný z WWW: <http://www.benfieldgroup.com/SiteCollectionDocuments/Benfield_V1/Research%20Report/WTC_Nov.pdf>.
- [11] KÁŇA, M. *Cestovní pojištění Allianz kryje i rizika terorismu* [online]. Pojišťovna Allianz, 10/2005 [cit. 2008-11-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.allianz.cz/o-spolecnosti/tiskove-centrum/tiskovy-archiv/?id=66>>.
- [12] *Pojištění proti terorismu? Nelze!* [online]. Měšec.cz, 7/2005 [cit. 2008-11-30]. Dostupný z WWW: <<http://www.mesec.cz/clanky/pojisteni-proti-teroristickemu-utoku-nelze/>>.
- [13] SCHMIEDER, J., aj. *Megacities – Megarisks: Trends and challenges for insurance and risk management* [online]. Munich Re Group., 2004, 18-35 pgs, 48-60 pgs [cit. 2009-03-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.munichre.com>>.
- [14] UNIQUA pojišťovna. *Cestovní pojištění UNIQA již kryje riziko terorismu také* [online]. Měšec.cz, 6/2006 [cit. 2008-11-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.mesec.cz/aktuality/cestovni-pojisteni-uniqa-jiz-kryje-terorismus-take/>>.
- [15] WESTFELDT , A. *\$2B settlement ends trade center litigation* [online]. USA Today, 5/2007 [cit. 2009-04-04]. Dostupný z WWW: <http://www.usatoday.com/money/industries/insurance/2007-05-23-tradecenterinsure_N.htm>.
- [16] WORLD ECONOMIC FORUM. *Global Risk 2008* [online]. 1/2008, pgs. 20-22, [cit. 2009-01-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.weforum.org/pdf/globalrisk/report2008.pdf>>.

Bibliografie

Knižní zdroje

- [17] BLAND, D. *Pojištění: Principy a praxe*. 1. vyd. Praha: Česká asociace pojišťoven, 1997.
- [18] MESSY, F. A., OECD. *Catastrophic Risks and Insurance*. OECD Publishing, 2005. ISBN 9264009949
- [19] OECD. *Terrorism Risk Insurance in OECD Countries*. OECD Publishing, 2005. ISBN 9264008721

Internetové zdroje

- [20] BERZ, G. *Annual Review: Natural Catastrophes 2002* [online]. Munich Re Group, 2003 [cit. 2009-04-13]. Dostupný z WWW: <http://www.munichre.com/publications/302-03631_en.pdf>.
- [21] BRAUNER, CH., GALEY, G. *Terrorism risks in property insurance and their insurability after 11 September 2001* [online]. Swiss Reinsurance Company, 2003 [cit. 2009-02-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.swissre.com/pws/research%20publications/risk%20and%20expertise/risk%20perception/terrorism%20risks%20in%20property%20insurance%20and%20their%20insurability%20after%2011%20september%2001.html>>.
- [22] Consorcio de Compensación de Seguros [online]. [cit. 2009-02-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.conorseguros.es/web/guest/2>>.
- [23] Insurance Information Institute [online]. Insurance Information Institute, Inc., 2009 [cit. 2009-02-23]. Dostupný z WWW: <<http://www.iii.org/media/facts/statsbyissue/terrorism/>>.
- [24] JEWORREK, T., aj. *Natural Catastrophes 2008* [online]. Munich Re Group, 2009 [cit. 2009-04-21]. Dostupný z WWW: <http://www.munichre.com/publications/302-06022_en.pdf>.
- [25] Pool Reinsurance Company Limited [online]. 2008 [cit. 2009-02-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.poolre.co.uk/>>.
- [26] Sasria [online]. 2007 [cit. 2009-02-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.sasria.org.za/company/history.asp>>.
- [27] SCHAAD, W. *Terrorism – dealing with the new spectre* [online]. Swiss Reinsurance Company, 2/2002 [cit. 2009-01-29]. Dostupný z WWW: <http://www.swissre.com/resources/a99c6380455c4602b75abf80a45d76a0-FocusReport_Terrorism_e.pdf>.
- [28] WALSH, T. *Risk Alert: Climate Change* [online]. Marsh Inc., 2006 [cit. 2009-04-22]. Dostupný z WWW: <<http://global.marsh.com/risk/climate/climate/documents/climateChange200604.pdf>>.

10 Seznam příloh

Příloha A - Komerční pojišťovny nabízející krytí terorismu (1 str.).....	96
Příloha B - Risk index pro přírodní rizika metropolí (1 str.).....	97

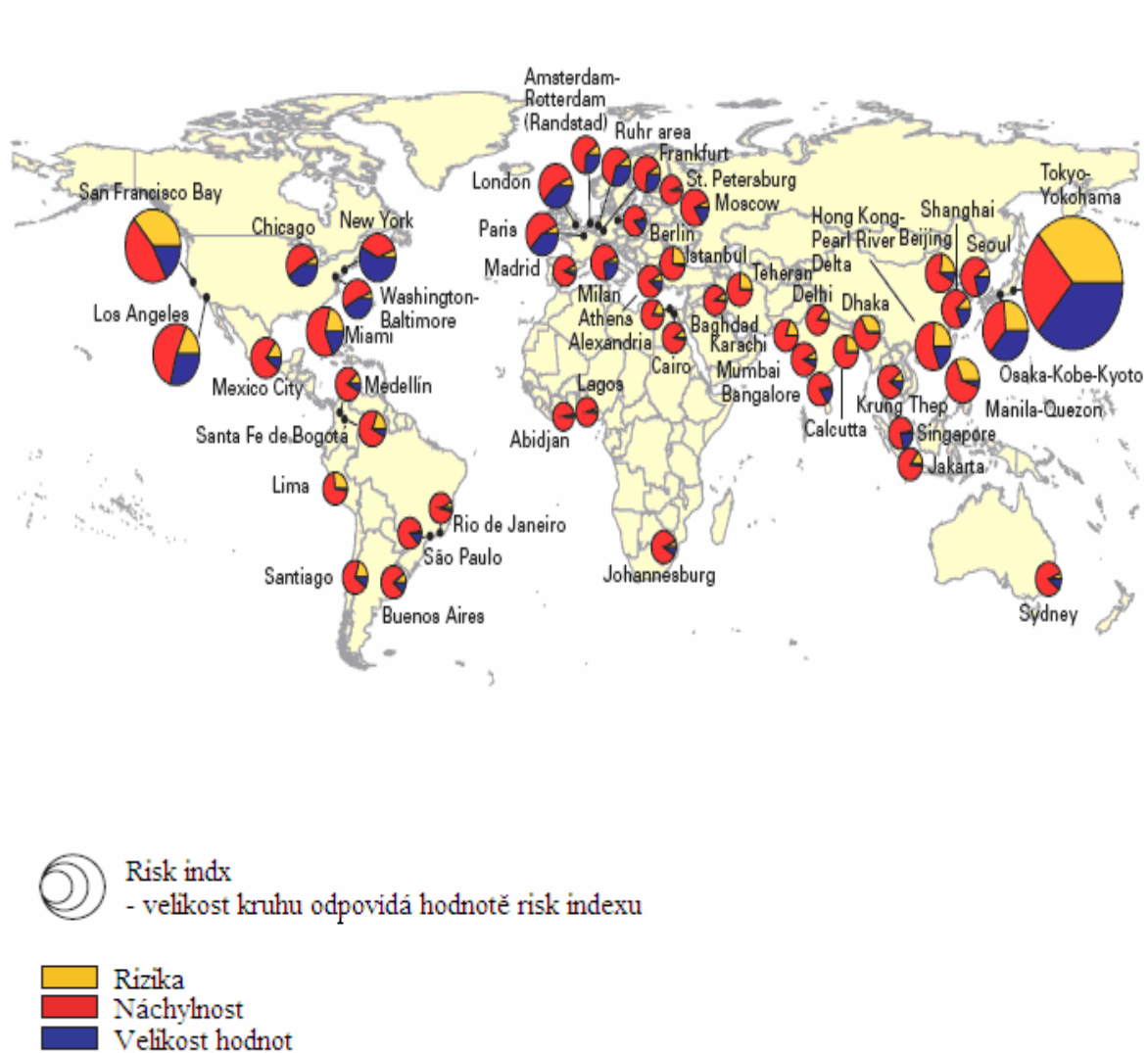
Příloha A Komerční pojišťovny nabízející krytí terorismu

Společnost	Trh	Produkt & stručné informace	Limity	Základní pojistné
Ace USA Philadelphia	Komerční poj. majetku USA a Kanady	Samostatné pojištění proti terorismu	100 mil. USD	V závislosti na ohrožení
AIG (New York)	Letecký průmysl	Samostatné poj. proti terorismu, letecké poj., odpovědnostní poj. při únosu letadla	150 mil. USD pokud škoda překročí částku 50 mil. USD, až 850 mil. USD pokud škoda překročí 150 mil. USD; max. 1 mld. na letadlo	NA
	Majetek	Poj. majetku proti terorismu – nutné specifikovat umístění, platnost smlouvy max. 1 rok	150 mil. USD za událost	Minimálně 50 000 USD
Allianz AG (Frankfurt, Germany)	Letecký průmysl	Letecké odpovědnostní pojištění	Až 1 mld. USD za letadlo a až 2 mld. USD pro aerolinie za rok	Kalkulováno na jednoho cestujícího
Arch Capital (Bermuda)	Komerční pojištění	Poj. majetku proti terorismu (vyloučení nukleárních a biochemických útoků). Dělení dle oblastí světa.	Dle rozdílných oblastí	V závislosti na ohrožení
AXIS Speciality (Bermudy)	Komerční pojištění	Pojištění majetku letadel a lodí	100 mil. USD	1% až 2% pojistného limitu
Berkshire (Hathaway)	Komerční pojištění	Pojištění majetku proti terorismu a odpovědnostní pojištění	500 mil. USD	V závislosti na ohrožení
Oil Insurance Ltd. (Bermudy)	Energetická společnost (Oil insurance Ltd.)	Všechny škody hmotného charakteru a poj. odpovědnosti za znečištění prostředí	250 mil. USD na událost	250 000 USD
Lloyd's of London	Komerční pojištění	Poj. majetková a přerušení provozu způsobené teroristickým aktem	200 mil. USD	1% - 5% pojistného limitu
SRIR Luxemburg	Majetek	Majetková poj. – přímo vyplývající z teroristických aktů. Pouze evropská rizika.	500 mil. EUR	NA

Zdroj: KUMAR, M. *Terrorism Insurance: Coming out of Shadows [online]. 3/2003 [cit. 2009-03-12].*

Dostupný z WWW: <<http://www.einsuranceprofessional.com/artterror.htm>>

Příloha B Risk index pro přírodní rizika metropolí

Zdroj: Munich Re Group. *Annual Review: Natural Catastrophes 2002* [online]. 2003 [cit. 2009-04-13].

Dostupný z WWW: < http://www.munichre.com/publications/302-03631_en.pdf >.